

LUCEAFĂRUL

REVISTA „ASTREI BĂNĂȚENE“

CUPRINSUL:

Din vremuri bătrâne Românii sunt poporul cel mai vechiu și
mai numeros al Banatului **Redacția**

Balada Sângelui **Leonard Divarius**

M. Eminescu (poezie) **Ion Potopin**

Trecute vieți din granița bănățeană . . **Dr. Cornel Corneanu**

Moartea Copilului (poeme) **Grigore Bugarin**

Alegerea lui Alexandru Mocsonyi în
anul 1896 **Dr. A. E. Peteanu**

În inimi de moți înverzesc păduri . . **Ion Th. Ilea**

Incertitudine **Ana Halas**

Calul de lemn **Mia Marian-Jaleș**

CRONICI:

Cronica Literară **P. Pârvulescu**

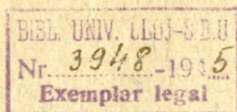
Cronica Plastică **Grigore Bugarin**

Cronica Muzicală **Grigore Bugarin**

Cronica Științifică **Dr. Halmageanu Popa**

INSEMĂRI

PARTEA OFICIALĂ

ANUL VII — 1941

LUCEAFĂRUL

REVISTA ASTREI BĂNĂȚENE

Anul 1941

Din vremuri bătrâne

Românii sunt poporul cel mai vechiu și mai numeros al Banatului

Banatul nostru drag este una din provinciile cele mai de seamă și mai vechi ale românismului.

Nimic n'a clintit pe români din străvechile lor așezări.

Și a fost de mirare, cum de românii au înfrânt toate urgiile, vrăjmășiile și piedicile în calea existenței lor așa de des amenințate, numai prin ei însăși, fără scut și ajutor din vreo parte!

Numai așa se explică rămânerea lor pe loc, dârza rezistență și hotărâre de a nu părăsi vetrele strămoșești, că românii au avut conștiința dreptului lor asupra aceluia teritoriu, fiind ei cei mai vechi muncitori și stăpâni ai ogoarelor și munților de acolo.

Din vremuri ce se pierd în istorie, românii s'au născut din amestecul agatirșilor cu al dacilor la început, și al amândurora cu al romanilor în urmă.

Cele dintâi drumuri ale romanilor, sunt dealungul râului Savei la Dunăre și dela Dunăre (Porțile de Fier) spre Tapia și deschizăturile de văi spre Ardeal. Urme de cetăți, șosele și canale s'au descoperit pretutindeni.

Intre anii 101 și 271 glorioșii ostași ai Romei au desăvârșit romanizarea provinciei prin administrația, cultura, civilizația și obiceiurile lor întipărite definitiv în sufletul și mintea băștinașilor, făcând posibilă pela sfârșitul veacului al III-lea după Christos formarea viguroasă a poporului român deja încreștinat chiar în originile sale.

Atât de puternică a fost această romanizare, încât înfrățirea cu pământul a suportat orice sguduitură ulterioară.

Deci numai prin prezența generală, deasă și trainică a

românilor poate deduce oricine, prieten sau dușman, neclintita și covârșitoarea stabilitate și continuitate a neamului nostru între Dunăre, Tisa și Mureș.

S'a întâmplat, că în cărțile de istorie timp de sute de ani deabia se amintește de poporul de jos, de adevărații locuitori ai Banatului, și se glorifică în schimb mai degrabă comandantii și cărmuitorii cari au pus mâna vremelnice pe acel pământ.

Asta nu înseamnă însă, că populația cea mare, adânc înfiptă în inima provinciei bănățene, ar fi dispărut și părăsit pentru un timp cât de scurt acele plaiuri.

În ceasuri grele de războaie, de boli și de persecuții, românii au găsit adăposturi primitive în munții bănățeni atât de întinși și de prieteni lor. După ce pacostea a trecut, românii au reapărut pretutindeni, neîngăduind cotorpiri și răpiri ale proprietăților lor bătrânești.

Banatul a avut în frunte prinți, voievozi și cnezi români. La ivirea ungarilor, românii bănățeni își aveau voevodatul lor în frunte cu Glad, apoi cu Ahtum. Rânduelile românești au fost respectate. Banatul avea banii (de aici *Banatul Severin*), comiții și căpitani săi, dintre cari cei mai vestiți au fost Ozora, Paul Chinezul și Iancu Huniade (cu castel la Margina, adus zestre de soția sa Elizabeta de Margina).

După 1526 când turcii năvălesc în Europa Centrală și zdrobesc armata ungurească la Mohaci, se întâmplă oarecari schimbări, însă 8 *districte românești* își păstrează întreaga lor autonomie în părțile Caransebeșului, Lugojului, Almăjului și Clisurei.

PĂȚANIA SPĂHIILOR DIN BANAT

Evident, că marii moșieri, grofii, domnii de pământ au căutat să se cuibărească în Banat.

Dar le-a mers foarte rău.

Întâi de toate pentru că țărani români s'au răzvrătit contra lor în 1437, când Gheorghe Doja a trecut prin foc și sabie *spăhiile* (latifundiile) din Banat.

Apoi: turcii n'au fost prea volnici cu localnicii, dimpotrivă au lăsat neatins drepturile de proprietate ale românilor.

Așa s'a întâmplat că de repetite ori bănățenii au făcut cauză comună cu turcii, ridicându-se contra *imperialilor*. E cunoscută răscoala românească din 1739 împotriva administrației prea lacome de impozite.

Un lucru bun de tot am moștenit de pe urma turcilor: în

Banat au fost împiedicate toate încercările lacome de acaparare ale grofilor pe cari turcii nu-i puteau suferi.

Ca o urmare fericită a libertăților de cari se bucura poporul în toată această vreme, avem raporturi de iobăgie cu mult mai blânde în Banat. Românii de acolo erau, ce e drept, siliți să lucreze și pe marile moșii, însă aveau și proprietatea lor particulară de care nu se atingea nimeni.

În această privință Banatul avea o pozițiune cu mult mai favorabilă decât Ardealul, inundat de castele și latifundii de ale magnaților și nemeșilor unguri.

BINE ȘI RĂU SUB STĂPÂNIREA IMPERIALILOR

Alungarea turcilor din Banat în 1718 de către oștile imperiale (pretinse creștine) a provocat modificări mari acolo.

O modificare a fost bună și se văd până azi consecințele: în 1767 împărăteasa Maria Terezia înființează trei regimente de graniță (unul germano-sârbesc în Panciova, altul sârbo-român în Biserica Albă) dintre cari ai treilea curat românesc în Caransebeș. Așa s'a înființat *Comunitatea de Avere* care există până astăzi în Caransebeș cu o administrație aparte, ca avere comună a tuturor comunelor noastre din Almăj și Severinul de Jos (dela Dunăre).

În acel *confiniu* militar (armată de graniță) românii bănățeni s'au bucurat de o organizație a lor care a priit foarte mult existenței lor și care a susținut curajul afirmării lor economice și culturale timp de aproape două secole.

Încolo imperialii au pus dări grele, de nu mai știa încotro să apuce românul.

Cele mai grase pământuri cultivabile le-au dat unor străini anume aduși din locuri foarte departe, așa numiți *coloniști* obligați să plătească bine fiscoiului. Românii au fost sistematic izgoșiți din planul colonizărilor de pe urma „pustiirilor“ turcești.

S'au mai adus din Balcani peste 500.000 sârbi pe cari i-au așezat îndeosebi pe malurile roditoare ale râului Tisa și le-au dat privilegiile foarte mari. Episcopii lor au primit drepturi exagerate de a conduce și bisericile românești. Ba după despărțirea religioasă dela 1700 din Ardeal între românii de acolo, arhieriei sârbi își întinseseră jurisdicția chiar și asupra Sibiului.

Era firesc ca împotriva cruntelor nedreptăți românii bănățeni să pornească o luptă aprigă.

Nu putea fi tolerată deposedarea economică și religioasă.

CONDUCĂTORII DE ERI AI POLITICEI ROMĂNEȘTI ÎN BANAT

Cele mai de frunte figuri de învățați pe cari i-a da Banatul românesc au fost preocupate de combaterea aservirii economice și religioase.

Cum puterile lor erau prea slabe ca să repare situația economică — și a trebuit să vină România Mare ca să institue adevărata dreptate! — toate încordările s'au îndreptat în direcția separării de biserica sârbească.

Paul Iorgovici savantul își are partea sa de luptă; el face și o gramatică românească întemeiată pe principiul romanității.

Tăchindeal, *Diaconovici Loga* și *Moise Nicoară* au partea leului în crearea învățământului românesc deosebit de cel sârbesc (în 1812 se întemeiază Școala Normală din Arad).

Tincu Velea e preot și istoriograf și ține legătura cu Șaguna desrobitorul.

Damaschin Bojincă e profesor la Iași, ajunge ministru și nici o clipă nu uită pe cei de acasă.

Andrei Mocioni e conducătorul care hipnotizează masele și dă o luptă de proporții extraordinare de desioabăgire de sub ierarhia bisericească a sârbilor.

Emanoil Gojdu e prefectul Severinului și mecenate, gata să jertfească toată averea pentru binele bisericii românești.

Eftimiu Murgu a crescut la școala revoluționară a lui Ion Câmpineanu, alături de Bălcescu, Brătienii, Goleștii, Rosetti, ș. a. și ține în înflăcărată adunare în 15 Iunie 1848 în Lugoj în care cere înființarea *Căpitănelui românesc în Banat*.

Dr. Paul Vasici, este unui dintre cei mai iluștri dascăli (inspector școlar al mitropolie de Sibiu) membru al Academiei Române.

Generalul Traian Doda este un erou, gata să-și depună mandatul în parlamentul din Budapesta din cauza neîmplinirii revendicărilor românești în Banat.

Emanoil Ungureanu e pilda jertfei altruiste în favoarea instituțiilor românești.

Coriolan Brediceanu este avocatul și luptătorul care nu cumpoaste odihnă în slujba neamului, fiind adeptul și executoriul principiilor lui Mocioni. Atât de popular era Brediceanu, încât poporul i-a făcut cântecul:

Nu-i român ca bănațeanu
Bănațeanu ca Lugojanu
Lugojan ca Brediceanu!

Aurel C. Popoviciu, marele patriot român.

Valeriu Branisce este ziaristul de profundă cultură, care a

redactat aproape toate gazetele de frunte ale familiei Mocioni („Dreptatea“, „Drapelul“) a scris numeroase studii și a ținut nenumărate conferințe în societățile noastre din trecut.

MARILE FIGURI CULTURALE

Dar un popor nu se mândrește numai cu bărbații săi politici, cari tind să îmbunătățească traiul și să facă legiuiri mai corespunzătoare nevoilor publice, ci și cu creatorii în știință, cultură și artă.

Iar Banatul a fost înzestrat din belșug cu oameni erudiți în această privință.

Andrei Mocioni, dr. Vasici, Atanasie Marienescu, Vichentie Babeș și Valeriu Branisce, au fost membri ai Academiei Române.

Dr. Vichentie Babeș a fost cel dintâi director-inspector al celor 500 școli românești din Banat a redactat în Budapesta *Albina* Micionilor și a susținut o viață întreagă procesele de proprietate împotriva sârbilor.

Dr. Gheorghe Popovici, fost protopop al Lugojului, a scris o foarte documentată Istorie a Banatului.

Dr. Ion Sârbu din Rudăria Almăjului a fost admirat pentru vasta istorie a lui Mihai Voda Viteazul, premiata de Academie.

Dr. Iosif Olariu trecea drept cel mai mare erudit al bisericii ortodoxe în materie de dogmatică și ilustră catedra seminațială din Caransebeș cu un prestigiu neatins de altcineva.

Dr. Iosif Popovici e prea cunoscut prin studiile sale de filologie cu cari a distins catedra universtară din Cluj până la moarte.

Un preot eminent a fost *Partenie Gruescu* din Sintești, care a dat dovadă de cunoștințele sale istorice și agricole scriind monografia temeinică a comunei sale parohiale.

Patrichie Drăgălina a fost vlăstar al familiei ilustre bănățene care a dat neamului câțiva generali vestiți, unul erou în războiul cel mare. El a prezidat *Comunitatea de Avere*, a funcționat ca profesor la seminarul din Caransebeș și a scris cu peană măiastră o Istorie a Banatului Severin.

APRECIERI COMPETENTE DESPRE VIRTUȚILE ȘI STĂRILE BĂNĂȚENE

Dacă ne-am referi cu exclusivitate la mărturiile sau opiniile scriitorilor români, apoi desigur am fi invinuiți că nu suntem obiectivi și că ne tragem spuză la oala noastră proprie.

Deaceia invocăm judecata unor străini, cari nu pot fi bănuți de parțialitate.

Cel mai mare și mai capabil să se pronunțe în perfectă cunoștință de cauză este desigur *împăratul Josef II*, prieten devotat al celor de jos. El era doar prinț moștenitor, când a fost trimis de măică-sa împărăteasa Maria Terezia, să ancheteze niște plângeri în Banat. Scoatem din cărți judecata dreptului și inimosului Împărat. Insuși talentatul istoric Patrachie Drăgălina se ocupă pe larg despre înalta vizită în Făget și împrejurimi, în tot locul blamând mizeria și condamnând nepăsarea autorităților și oprimarea bieților plugari, scandalizându-se de drumurile proaste.

IATĂ CE REFLECȚII ARE ÎMPĂRATUL JOSEF II:

— *Cu valahii acū încă foarte sclăvește se tratează, ei nici nu se socot moșneni ai pământurilor lor. A fost mare greșală, că pentru aiți coloniști li s'au luat cele mai bune holde și pe dânșii i-au mănât în alte locuri, cu toate că ei sunt cei mai vechi locuitori ai provinciei.*

În aceste două propoziții Împăratul Josef II confirmă datele expuse cu ceva mai înainte cu privire la: a) deposedarea românilor și scoaterea lor din evidențele colonizării; b) tratarea neomenească a românilor ca și când ei n'ar fi vechi proprietari ai locurilor; și c) sublinierea, că *românii sunt cei mai vechi locuitori ai Banatului*.

Mai trebuie noi să insistăm asupra vederilor clare și exacte ale marelui prieten al celor umili?

Judecata împărătească are valoare de document față de oricine și pentru toate vecurile înainte!

Ne exprimăm și astăzi recunoștința față de adevărurile stabilite cu un veac și jumătate în urmă!

Și să mai auzim și alt glas tot atât de temeinic și de obiectiv: este al istoricului Griselini care a petrecut patru ani în Banat la reședința Guvernatorilor și a scris între 1773—1780, minunata sa Istoria Banatului Severin, apărută în Veneția și tradusă în românește decurând (1926 în Timișoara).

Se spune, că celebrele scrisori din Banat ale lui Griselini s'au fi emoționat profund Curtea din Viena, care s'a decis să trimită pe Prințul moștenitor Josef II tocmai pentru că să verifice constatările lui Griselini, care a arătat în culori negre stările bănățene stăruind și asupra defectelor Românilor.

Tocmai pentru că Griselini a ținut să vorbească despre bune

și rele cu un spirit pătrunzător, nemenajând pe nimeni, însemnările sale merită a fi și mai demne de crezare.

Din istoria lui Griselini desprindem următoarele constatări:

Printre națiunile Banatului, Valahii sunt cei mai numeroși. (p. 158).

Ei se numesc români sau Rumagnesch și dovedesc îndeajuns prin limba lor, că sunt de origine română (159).

Și într'adevăr că *Valahii din Banat sunt unica națiune, care fără nici o deosebire se pricepe la orice muncă.* (p. 164).

Printre virtuțile bănațenilor enumeră ospitalitatea:

Spre comoditatea călătorilor, pentru ca aceștia și vitele lor să găsească pretutindeni apă, ei își fac o adevărată plăcere în a săpa fântâni dealungul șoselelor, ei ridică cruci care indică drumul călătorului, aleargă cu bunăvoință într'ajutor când sunt chemați și însoțesc călătorul la distanțe lungi până ce acesta se află în siguranță. (p. 168).

Că Valahilor nu le lipsește industria ne-o dovedesc îndeajuns uneltele casnice și economice, care se găsesc la ei și care sunt opera mâinilor lor. Broderia de bumbac, mătase, uneori amestecate și cu fire de aur fals precum și dantelele cu care femeile valahe își împodobesc cămășile, sunt toate propria lor muncă. (p. 170).

Dar să vedem cum judecă raporturile speciale din Banat un tânăr scriitor transilvănean care deabia are 22 de ani.

Este vorba de Alexandru Papiu Ilarian:

„Românii din Banat nu erau atât de expuși incurgerilor (năvălirilor) externe în secolele trecute, neîncomodați de elemente străine, în mijlocul lor puteau mai ușor să-și susțină mai întregă autonomia provinciei și individualitatea lor națională decât frații lor transilvăneni și ungureni.

(Din Istoria Românilor din Dacia Superioară I p. 141, Viena 1852).

DREPTURI DEFINITIVE ASUPRA BANATULUI

Dar să consultăm și statistica — această știință rece și atât de grăitoare — privitoare la raporturile de populație acolo.

Acelaș străin Griselini, culege din evidențele oficiale dela reședința Guvernatorilor, Președinți administrativi din Timișoara, următoarele date neîndoelnice:

La 1770 în 11 districte din Banat (Becicherec, Caransebeș, Ceacova, Cenad, Lipova, Lugoj, Timișoara, Vârșeț, Orașul Timișoara, Vinga și Chichinda) erau:

183.450 români
78.780 sârbi
8.683 bulgari
43.201 germani, francezi și italieni
5.272 țigani
363 evrei.

În această statistică nu sunt cuprinse rezultatele conșcrierii din districtele Panciova, Ujpalanca, Mehadia și din 23 sate pur românești din jurul Caranșebesului. Conșcrierea este din 1774 ordonată de contele Clary antecesorul contelui Brigido președintele administrativ care a invitat pe Grisellini în Banat.

E o situație extrem de favorabilă Românilor. Este cuvântul realității însăși, nedifformată de nici un calcul lăaturalnic. Acesta este adevărul asupra populației al cărei destin este identificat pe vecie cu pământul întregului Banat.

Și nu ne putem opri să nu mai remarcăm următoarea reflecție a lui Grisellini asupra educației plăcute și subțiri a Românilor:

„Eu cunosc Valahi care prin educație și contactul cu lumea și cu studiile au devenit cei mai plăcuți și mai folositori oameni. Și prin aceasta nu am spus totul, căci marelle Ioan Huniade, regele Matei I și Pavel Chinezul făceau parte din această națiune. (p. 171 Grisellini).

E măgulitor pentru noi să deținem un atare certificat despre calitățile morale superioare, de veritabil neam ales și cu deprinderi nobile, aristocratice și dominatori în Banat.

Balada sângelui

*Pornești un val de sânge străfulgerat de dor
Și vezi cum se destramă în calea lui furtuna,
Stejaru-și despletește cutremurat cununa
Și vulturul s'oprește din fănicul lui sbor.*

*Pornești un val de sânge, arzând în vâlvătăi,
Spre porțile cetății dușmane, cât de grele,
Și fierul se prefacă în pulbere de stele
Ce 'nvăluie coline și-aprinde besna'n văi.*

*Pornești un val de sânge, întunecat de chin
Și 'n drumul lui vezi brazda că se preschimbă 'n munte,
Și ia în creștet vălul și peste iaduri punte
Intinde până 'n zarea pierdută în senin.*

*Pornești un val de sânge cu rădăcini în glii
Și dacă-ți pleci urechea auzi cum din morminte
Se 'nălță svon de clopot, de arcuri și de flinte,
Insufletind pământul cu morți-de-a-pururi vii.*

*Pornești un val de sânge pe râu 'ngălbenit
De-argila 'n care veacul povestește și-o trăiește
Și-odată vezi când apa cu aerul se unește
Că-i un drapel ce 'ntregul întins l-acoperit.*

*Pornești un val de sânge cu-avânt de Prometeu
Și muntii-și pleacă fruntea și piscul se prăvale,
Nu-i forță 'n lumea asta să-i poată sta în cale.
In fața lui tac toate! In sânge-i Dumnezeu!*

Leonard Divarius.

*) Din poemul dramatic „Liberatorul”.

M. Eminescu

*Un rug, sub cer, sunt Doamne, aprins de mâna Ta
dar tot mai albă crește a gândului brândușă
oricât de 'nalte flacări pe fruntea mea ar sta
mereu, măreț, voi arde, dar nu voi fi cenușă!*

*Că'n mine cumpănite sunt aprige comori
și port din leatul veșnic adânc investiura:
furtuna să nu-mi frângă lăuntrici sicomori
siberii de tăcere să nu-mi înghețe gura.*

*Asediat de-arșițe, s'arunc 'n Aurore
a ancoră de cuget, fluidic să nu curg.
Că'n veacul meu plucesc aceleași albe ore.
Iar tăinele inundă Țări brune de Amurg.*

*Dar cum sub mâna mea smerit stă Universul
din El cioplesc statuia eternului meu vis
Căci dacă nu m'ar strânge din vămi albastre, versul,
Mi-aș risipi profilul afar din Paradis.*

*Indrăgostit de cale mai pure constelații
la braț cu-aureole stelare să mă plimb
pe fruntea mea cununa de virginele spații
Nemuritor să ardă, un paroxistic nimb.
Imbrățișat de de astre, acolo, pe coline
Unde aripa vremii, de-aramă numai bate
Să scapăr, arătând un drum spre zodii line
Neamului Românesc, ars de Eternitate.*

Ion Potopin.

Trecute vieți în granița bănățeană

de dr. Cornel Corneanu

Imperiul otoman își continua expedițiile armate la Dunăre și după capitularea Timișorii dela 14 Oct. 1716. Frecventele invaziuni ce le făceau Turcii în Banat erau întotdeauna întovărășite și de cumplitele boli ale orientului, ciuma și holera, precum și de samsarii clandestini, care râvneau de bușeuri în apus.

Se cerea deci refacerea și întărirea centurei de apărare dela Istru și dela trecătoarele „porții orientale”, cu „cheile” ei strategice dela Teregova și dela Armeniș.

„Militärgrenzrechte” din 23 Octombrie 1751 și din 18 Iunie 1754, „Grund gesetze für Militärgrenze” din 7 August 1807 și „Constituția confiniară pentru granița militară croato-slavonă și sârbo-bănățeană” din 7 Mai 1850, cu patentele imperiale și cu normativele ulterioare, constitue temelile organizației militare a **Graniței bănățene**, cu privilegiile ocrotitoare și cu încetările oneroase pentru populația confiniară. Proprietatea, religia, instrucția, — cu școlile ei naționale și „triviale”, cu cele trei „oberschule” și cu gimnaziul dela Caransebeș, — industria, comerțul, lucrările publice, fiscalitatea, organizația comunioanelor, obligativitatea militară —, fiind deci reglementate, viața publică și cea particulară, direcționate de un regim sever și disciplinat, deveni ordonată și cu adevărat ostășească.

Unitățile de milițieni, — Banater Landmiliz — cu începuturi în hotărârea împărătească dela 19 Octombrie 1726 au format cadrele regimentului confiniar iliro-bănățean (1766—1768), ale celui confiniar germano-bănățean (1765—1768) și ale celui confiniar româno-bănățean (1768—1769).

Convingându-se împăratul Iosif al II-lea (1741—1790) în călătoria sa informativă din Bănat dela 1768, că „Românii sunt rău tratați și fiind constrânși să-și cedeze altora casa și moșia sunt nevoiți să se mute dintr'un loc în altul, ba chiar să și emigreze” a dat dispoziții pentru organizarea „**graniței militare valache**” din cele 71 sate, situate între Jupalnic și Marga, cu 7600

case, 21,997 jughere pământ de cultură și cu 7095 „oameni ați pentru serviciu militar”. (Vezi statistica din 12 Noembrie 1774).

Din acești oameni și-a recrutat generalul **Paul Dimic de Papilla** (1731—1802), decorat cu ordinul „Maria Terezia”, **batalionul românesc din Jupalnic** — Schuppeanecker Grenze Waiachen Bataillon — (1769—1775) cu 4 companii (Ohababistra, Borlova, Globureu și Mehadia). Hotărând consiliul de război la 1774 contopirea confiniului militar român cu cel iliric, baronul Papilla organizează la 1775 **regimentul româno-illiric**, — Walachisch-Illirisches Regiment (1775—1835), cu 14 companii de câte 240 oameni, recrutați din cele 113 comune cu 63,007 locuitori ale teritoriului celor două confinii. (Vezi conscripția dn 27 Decembrie 1791).

Papilla are meritul de a fi stăvilit, cât a stat în fruntea graniței, dislocarea elementului autohton respingând „propunerea de colonizare a 1000 familii catolice pe teritoriul româno-illiric, deoarece aici e **populație destulă**” și deoarece „în regiunea dealurilor sudice nu pot trăi decât oameni, care s’au născut și au crescut aici”. (Vezi raportul său din 23 August 1780 către comandamentul general bănățean).

La 1 Noembrie 1838 ia ființă **regimentul confiniar româno-bănățean Nr. 13** (1838—1872), cu 22 companii de câte 215 soldați, — formație grănicerească distinctă, încărcată cu gloria bătăliilor dela Custozza, Venetia, Solferino, Sadova, Lipa, Königgrätz . . . , ce și-a binemeritat deviza: „a lui Romul vitejie între noi, Români, să fie”! — La 1 Noembrie 1872 această unitate, comandată de generalul **Ioan Stanoilovici**, care cu bunăvoință ortodoxă a cedat cu 16,000 — floreni palatul brigăzii drept reședință pe seama episcopului Caransebeșului și care a înlesnit și grănicerilor clădirea la 1868 a casei, în care sunt plătate acum birourile Comunității de avere, — fu desființată prin manifestul împăratesc din 9 Iunie 1872 și înlocuită cu **regimentul de infanterie No. 43** (1872—1918), a cărui cărbășie grănicerească a fost binecuvântată, întocmai ca și drapelele batalionelor 3 și 4 ale Regimentului româno-banatic Nr. 13, la 9 Mai 1866, de episcopul Ioan Popasu (1808—1889).

După jumătatea de veac, în războiul dela 1914—18, aceste batalioane românești, comandate de lt. colonel **Sabin Târziu** (1879—1920), originar din Lăpușnicellul Almăjului și-au încununat din nou, cu izbânda grănicerească, drapelele lor sfințite la 31 Iulie 1914 și de arhimandritul Filaret Musta (1839—1930).

Climatul ostășesc, creat de această organizație specifică a confiniului militar, a dat neamului bărbați de valoare care, în mijlocul celor două popoare stăpânitoare, — și au păstrat nealterate naționalitatea și credința strămoșească, iar prin viețuirea

lor pilduitoare și prin sacrificiile lor, închinat bisericii și culturii românești, au ilustrat și au sporit și patrimoniul național.

Din seria acestor luptători desprindem numai pe cei mai de seamă:

Locotenent mareșal **Alexandru Guran** (1824—1888) fiul locotenentului Moise Guran din Domașnia, a fost comandant de brigadă, conducător al școlii de război, șef de secție în ministerul de război și director al institutului geografic din Viena. El este autorul hartei militare a monarhiei austro-ungare. A luat parte în războaiele din 1848/49 și în cel dela 1859 împotriva Italiei și s'a dinstins în bătăliile dela Novara, Magente și Turbigo. La vârsta de 54 ani este avansat general de divizie și decorat cu marele ordin Leopold.

Generalul Guran a fost și un apreciat artist și scriitor. Pânzele sale au fost expuse, la expozițiile din Viena și Paris. La expoziția internațională din 1878 dela Paris a fost ales președinte al comisiei austro-ungare. A colaborat la „Familia” lui Iosif Vulcan din Oradea și la publicațiunile românești din epoca sa.

Conducător al coloniei românești din Viena, el era binevăzut și la curtea împărătească. S'a născut la 1824 în Borloveni vechi și se stinge, regretat de neamul său grăniceresc, în Viena la 18 Mai 1884.

Locotenent mareșal **Teodor cavaler de Seracin** (1836—1901), fiul sublocotenentului Ioan Seracin din Rueni, s'a născut la 5 Februarie 1836 în Caransebeș. A luptat la 1864 contra Danemarcei, la 1866 împotriva Prusiei și în 1878 la ocuparea Bosniei. A comandat divizia a 24-a din Przemysl, iar la 1 Mai 1893 a fost avansat general de divizie.

Ca pensionar a fost membru al corporațiilor noastre bisericești, determinând sinoțul eparhial al Caransebeșului să respingă, în ședința din 27 Aprilie 1899, întregirea dela stat a dotațiunii preoțești (congrua). Aceași atitudine a avut-o și în congresul național bisericesc din Sibiu dela 17 Mai 1899.

Cinstitor, din convingere al bisericii și al datinilor ei s'a bucurat de prietenia mitropolitului Dr. Silvestru Morariu-Andrievici (1818—1895) al Bucovinei și a episcopului cărturar Nicolae Popea (1826—1903), care l-a și îngropat la 16 Aprilie 1901 în ziua sf. Paști, în cimitirul istoric al Caransebeșului, la a cărui împodobire a contribuit în calitatea sa de vicepreședinte al „Societăților femeilor române pentru regularea și înfrumusețarea cimiterului gr. ort. român” de sub președinția doamnei **Elena de Iacobich** (1848—25 Aug. 1909), fiica maiorului Mihail cav. de Iacobici (1822—1892), căreia această societate recunoșcătoare i-a ridicat la 1927 o cruce comemorativă.

Și fratele său locot. colonelul **Iosif Seracin** (1824—1887) a

luat parte în expedițiile din Tirol dela 1859 și în bătăliile dela Sadowa, Lippa și Königgrätz din 1866, după ce s'a distins la Ferrara în 1849.

Coroana Ungariei, îngropată de Ludovic Kossuth și ministrul său de interne, B. Szemere la Orșova în 1849, fu găsită în 8 Septembrie 1853 de maiorul Kárger. Primlocotenentul Iosif Seraciu primi ordinul, ca dimpreună cu locotenenții Adamescu și Iacobici și cu sergenții Isaia Stoica de Hațeg și Ianași Mcater în fruntea unei companii de onoare a regimentului rom. bănățean Nr. 13, să-o ducă la Viena, unde au predat-o împăratului la 20 Septembrie 1853.

Că președinte al „comisiei locale pentru rescumpărarea servitutelor silvanale al foștilor grăniceri” el și-a evidențiat cu prisosință românismul său. Generalul baron Antoniu Scudier, comisarul provincializării, i-a și adresat semnificativă apostrofă: „...a. wollen Sie den die Grenze noch mit den Zähnen aufrecht erhalten? Sie sehn doch, es ist ja alles vergeblich!” Ajunge vicepreședinte al Comunității de Avere (1879—1887), președinte al comitetului parohial din Caransebeș, deputat sinodal și congresual, reprezentant comunal și comitatens și are meritul, ca comandant al companiei din Ohababistra, de a fi reînviat și înfrumusețat bisericile din valea Bistrei.

În menționata „comisie locală de rescumpărare a servitutelor grănicerești” a fost membru și primlocotenentele **Petru Babeu** (1843—1887) din Slatina Timișului, un excelent geometru. El este tatăl colonelului **Petru Babeu** (1864—1915) din Caransebeș se distinge la 1914—15, în apărarea Lemberg-ului și Przemysl-ului. Petru Babeu a fost un distins intelectual. A reorganizat „Librăria și Tipografia diecezană”, a scris biografia regelui Ferdinand I (1865—1927) și a sprijinit cu danii importante biserica dela „Piatra scrisă”.

În serviciul „Librăriei și Tipografiei diecezane”, înființate la 1885 și 1886 de episcopul restaurator Ioan Popasu, a stat și locotenentul **Ioan Lințu** (1855—1929) din Golet, care a condus 22 ani exactorul diecezan. A luat parte activă în luptele naționale și economice din Graniță, fundamentând cu sprijinul prietenului său Visarion Roman dela „Albina” din Sibiu, cele dintâi nuclee economice în Banat.

Locotenentul mareașal **Mihail cav. de Trapsia** (1838—1896) este fiul locotenentului cu același nume din regimentul confinar româno-bănățean Nr. 13. S'a născut la Lăpușnicel la 25 Martie 1838 și s'a reliefat în luptele dela Custozza din 1866. La 18 Mai 1893 a fost avansat general de divizie și a fost decorat cu crucea ordinului Leopold. „General eminent, cel mai bun și mai

brav din artileria împărăției” — e nota sa calificativă, cu care trece la pensie.

A decedat la 21 Aprilie 1896 în Graz, dar a fost înmormântat la Caransebeș de arhimandritul Filaret Mustă. Averele și-a testat-o eparhiei pentru înființarea unei școli superioare de fete.

Generalul Trașia a fost activ și pe teren cultural. Are scrieri militare de mare valoare, dintre care „Instrucțiunile de artilerie” au fost traduse și în limba română la 1884 în colaborare cu George Barițiu, care îl aprecia. A mai scris: Aforisme, cugetări și reflexiuni. Și a scris și poezii. În „Cântecul Românilui” el izbucnește:

„Nu mai pot eu Doamne,
Prea mult am suferit!

De acum să vadă lumea,
Că și cei dela Români
Vrem viața omenească,
Liberă de tirani.

O jurăm cu toții,
Că de-acii și până la moarte
Lupta-ne-vom cu hoții
Pentru altă soartă.

**Fie pentru noi dreptate,
Dacă nu, mai bine moarte...**

Iar la plinirea unui veac dela revoluția lui Horia (1784), generalul austriac glorifică astfel jertfa „revoluționarului valah”: în poezia sa, „Horia, Cloșco și Crișane”:

Nu e sacrificiu'n lume
Ce ceriul mai scump îl ține,
Ca sângele de ercu
Căzut pentru libertate.
Aducând lumii scăpare
De popoare blestamate”

Și-a dăruit averea eparhiei Caransebeșului și căpitanul Iancu Temeș (1830—1897) din Bolvașnița. Casa sa, din strada care îi poartă numele adaptată la 1901 de episcopul Nicolae Popa 1826—1908) în internat, a adăpostit până la 1919 pe elevii Institutului pedagogic confesional.

Căpitanul **Dimitrie Brumariu** (1851—1903) din Armeniș și-a vecinicit numele printr'o fundațiune de 25,245 lei. Maiorul **Traian Stroiescu** (1835—1909) din Iablanița, cu o fundațiune de Lei 22,000. Lt. colonel **Grigore Trailovici** (1849—1926) tot din Iablanița, înălțat director al institutului geografic militar din Viena, a dăruit episcopiei Lei 22,840. Aceste modeste legate au de scop sprijinirea la învățătură și la meserie a copiilor de țărani, din mijlocul cărora s'au ridicat și bravii noștri ofițeri grăniceri, care nu și-au uitat glia părintească.

Maiorul **Nicolae Jumanca** (1848—21 Martie 1915) din Ver-ciorova, un dărz apărător al drepturilor grănicerești și-a lăsat biblioteca „Casinei române”, iar eparhiei i-a donat hărțile sale de valoare și banii gata în valoare de 10.000 lei. Dелеgat dimpreună cu colonelul grănicer Icsif Müller, de regimentul 43 infanterie la deschiderea canalului „Porțile de fier” din 27 Sept. 1896, căpitanul Nicolae Jumanca a fost decorat de regele Carol I (1830—1914) al României cu ordinul „Coroană României”. El a fost, dimpreună cu colonelul **Nicolae Marin** din Caransebeș și organizatorii societății comerciale „Severineana.” Cea dintâi bancă în Graniță „Sebeșana” a înființat-o la 1903 ofițerul de contabilitate **Filip Bria** (.....) Ei i-a urmat banca „Almăjana” din Bozovici, întemeiată de avocatul **Iuliu Novac** (1852—Oct. 1912) decedat în Budapesta.

Căpitanul **Ilie Peșă** (1826—1886) din Domașnia a făcut o fundație de 2000 floreni aur pentru înființarea unui gimnaziu ort. rom. în Caransebeș. Il găsim luptând în războiul contra Prusiei, în regimentul româno-bănățean Nr. 13.

Iar la 15 August 1780 sub păstoriarea ierelui **Dimitrie Popovici** (1778—1790), a protoiereului **Gheorghe Iorgovici** (1778—1791) și a vlădicei **Vichente Popovici** (1774—1785) locotenentul **Ioan de Groza** din regimentul româno-illiric Nr. 13 dăruiește altarului bisericii din nou zidită a sf. Ioan Botezătorul din Caransebeș, istoricul Prestol în patru colțuri, din piatră tare de nisip.

Căpitanul **Dimitrie Miculescu**, născut la 2 Septembrie 1802 în Armeniș, a fost parentat la 2 Martie 1886 de vlădica Ioan Popasu, căci și-a testat averea bisericii catedrale, iar biblioteca institutului teologic. În fruntea companiei 21 din regimentul confiniar româno-bănățean el apără cu succes, dela 24 Martie până la 25 Iunie 1849, dimpreună cu sublocotenentii **Iordan Țunea** din Șopotul vechi și **Enache Ion** din Mehadia, ajuns mai târziu general, cetatea Alba Iulia. A funcționat apoi ca profesor la școala militară din Caransebeș, iar ca inginer destoinic a trasat drumurile, potecile și piața Băilor Herculane. Lucrările de colonizare ale boemilor din Wolfsberg, Weidenthal el le-a desă-

vârșit. Și a mai fost și „revăzătorul” — fără plată — al planurilor și devizelor clădirilor bisericești și școlare, căci spunea: „să fac și eu ceva după priceperea și puterea mea pentru episcopia noastră, pe care am așteptat-o cu atâta dor învățiat”.

Căpitanul **Iova Popovici** din Mărul (1823—1895), a luptat în revoluția din 1848—49 și în războiul contra Prusiei dela 1866. A fost camarad de arme cu „strajameșterul” **Nicolae Malnescu**, care drept răsplată pentru atitudinea-i cavalierească față de rebelii generalului Iosif Bem, a fost măcelărit în fața casei sale din Mărul, din ordinul personal al comandantului ungarilor fugari.

„Taica Iova” așa-i ziceau sebeșenii săi, a fost ca și prietenul său, maiorul **Ioan Topal** din Belobresca (confiniul militar illiro bănățean), asesor consistorial, deputat sinodal și congressional, exactor diecezan, membru în reprezentanța comunală și în congregația comitatensă și vicepreședinte al Comunității de avere. A fost și președintele „Societății agronomice” înființată la 1868 ca să „inițieze la poporul nostru o economie politică mai rațională”. Prin stăruințele protectorului ei, Ioan Popasu, aceeași societate a cumpărat dela erar cu 1600 floreni „livada împărătească”, în estenziune de 80 jughere.

L'a prohodit la 30 Octomvrie 1895 tot arhimandritul Filaret Musta.

Locotenentul **Dimitrie Dascălu**, înrudit cu Eutimiu Murgu, a fost în anii 1885—86 primar al orașului Caransebeș. Sergentul de stab **Isaia Stoica de Hațeg**, nepot al cronicarului Nicolae Stoica, a fost primarul Mehadiiei, asesor consistorial, deputat sinodal și congressional.

Aceste demnității în corporațiile noastre bisericești le-a deținut colonelul **Iosif Stojanel** (1848—1918) din Dalboșeț. Candidând, în epoca teroarei, la postul de președinte al Comunității de avere, el obține în adunara generală a grănicerilor din 16 Iulie 1904, compusă din oamenii guvernului, între ei și negrăniceri, 28 voturi față de cele 64 ale lui Constantin Burdia (1861—1924).

În această epocă de renaștere grănicerească, încărcată cu înălțătoare lupte, ce au fost date cu vrednicie pentru salvarea patrimoniului grăniceresc, râvnit de opresorii de totdeauna și de oamenii lor, a înscris o pagină de istorie și colonelul **Ignatie cav. de Iacobici** (1845—1905) din Armeniș, — distins pentru vitejie repetată, dovedită în campania din Dalmația dela 1882 — „Comunitatea de avere nu este comună politică nici asimilată ei și ca atare nici averea Comunității nu este publică, comunală, ci este o avere privată”, încheierea Curtii administrative ungare

de sub Nr. 1642/1905 K — este rodul efortărilor sale desintere-sate, care însă îl repun la 24 Noemvrie 1905.

Colonelul Ignatie Iacobici a avut și tovarăși în această luptă. Ei sunt: Ioan Lințu, Iefta Biju, Petru Valușescu, preoții Gheorghe Tatucu, Iuliu Musta, Ioan Bogoevici, Pavel Șandru, Nicolae Ionescu, Pantelimon Domil, ș. a. Și a avut — reazim și în sora sa, doamna **Elena de Iacobici**. Broșura: „Un cuvânt franc către grănicerii din fostul regiment româno-bănățean Nr. 13 și către toți pe care îi privește”, apărută la 1904, articolele: „Licht und Schattenbilder aus Caransebes”, publicate în „Karansebescher Zeitung” din 1908 și „Monografia societății femeilor române” dela 1908, sunt scrisă de ea.

Ignatie Iacobici este fiul maiorului **Mihail cav. de Iacobici**, (1822—1892) din Armeniș. El a apărut 107 zile cetatea Timișorii, asediată în 1849 de unguri. Generalul, baron de Rucavine îl omagiază astfel: „... este un erou și ofițer brav,” iar împăra-tul îl nobilitează și îl decorează cu „Coroana de fier”. Municipiul Timișoara îl proclamă la 17 Ianuarie 1853, cetățean de onoare al său, iar căminul cultural, ce-i poartă numele, îi împodobeste la 1 Noemvrie 1936, cu o placă comemorativă, casa sa comunio-nului său de sub Nr. 110 din Armeniș.

De aci a ordăslit la 8 Decemvrie 1884 și generalul de corp de armată, **Iosif Iacobici**, fost ministru al apărării naționale. El fiul colonelului Ignatie cav. de Iacobici.

Locotenentul **Ilie Curescu** (1838—1904) a făcut războaiele din 1859 și 1866 și apoi a funcționat ca comandant al școlii mili-tare din Caransebeș. La 1874 reprezentanța regimentară îl alege membru în comisia locală de segregare a averilor de pe feri-toriul Graniței, calitate ce o deține și în comitetul, ales de adu-narea generală de constituire dela 19 Decemvrie 1879 a Comu-nității de avere. După retragerea generalului Traian Doda, Ilie Curescu este proclamat, la 1 Septemvrie 1892, președinte al acestui așezământ, la a cărui temeliuire a muncit și dânsul. Pa-latul din Caransebeș și clădirile din centrele forestiere ale Co-munității de avere sunt rezultate grăitoare ale osteneilor sale grănicerești. Ilie Curescu e și fondatorul „Reuniunii ofi-cianților”, azi Banca Banatului și al cooperativei, „Severinea-na”. Și-a iubit, ca toți camarazii săi de arme, neamul și biserica. Ei îi dăruiește și averea sa. Născut la 13 August 1893 în Domaș-nia, el se săvârșește din viață la 24 Iunie 1904 în Caransebeș.

Din Cârpa, sediul companiei de gardă din regimentul confi-niar româno-bănățean, a generalului Papilla a răsărit și maiorul **Gheorghe Trica** (1847—1921) eminentul hartoraf al intitutului geografic din Viena.

Sublocotenentul **Ilie Moaca** (1834—1906) din Eșelnița ter-

ținând „școala matematică” din Caransebeș înființată la 1807, a luptat în batalionul 1 al regimentului româno-bănățean Nr. 13, în războiul cu Prusia dela 1866 dimpreună cu căpitanul **Pavel Rotariu** din Prigor și **Nestor Cena** din Mehadia, ale cărui rapoarte oficiale au valoare istorică pentru trecutul Graniței. Pensionându-se ca invalid de război, Ilie Moaca își închină restul vieții Consistorului diecezan, al cărui slujitor devotat timp de 35 ani (1904—1939), a fost și fiul său, asesorul referent al senatului epi ropesc **Aurel Moaca** (născ. la 1874), consolidatorul economic-financiar al episcopiei caransebeșene. Ilie Moaca a fost și primul administrator al Librăriei și Tipografiei diecezane (1886).

Căpitanul **Nestor Cena** a dăruit neamului pe fiul său, locotenent mareșal **Nicolae Cena**, născut la 21 Noemvrie 1841 în Mehadia. A fost întemnițat, dimpreună cu preoții Coriolan Buracu, Mihail Costescu, Const. Dure, Iosif Drăgoiu, Eftimie Jianu și cu 80 fruntași grăniceri, la 26 Iulie 1914, în penitenciarul din Caransebeș și apoi surghiuit în 24 August 1914 la Viena pentru vina de a fi unelit, el generalul de divizie austriac, cavaler al ordinului „Francisc Iosif I”, al „coroanei de fer” și al „crucei militare pentru război”, împotriva „întregității statului maghiar”. În revoluția din 1918 a fost președinte al Consiliului Național Român din districtul Mehadia, iar după preluarea imperiului director al Băilor Herculane, cărora le-a dăruit muzeul său istoric cu obiecte romane, găsite în castrul „Ad Mediam”, și cu documente și hărți istorice privitor la luptele desfășurate pe teritoriul Graniței. Biblioteca și-a dat-o liceului „Traian Dodă”, iar bisericii din Mehadia i-a lăsat o importantă fundațiune. Regele Ferdinand I, l’a încadrat ca general de divizie, în armata română și i-a conferit ordinul „Coroana României” în grad de mare ofițer. La 20 Iunie 1931 e cercetat la Mehadia de guvernul țării, în frunte cu mareșalul Al. Averescu (1858—1938).

În perioada opintirilor Budapestei împotriva autonomiei bisericii noastre eparhiale, pensionar fiind, a intrat în corporațiile bisericesti, primind și președinția comitetului parohial și cea a eforiei școalei primare, înființate la 1749, din Mehadia. În cele trei alegeri de episcop dela 21 Septemvrie 1908, 29 Iunie 1909 și 21 Noemvrie 1909 generalul Cena a susținut principiul localismului bănățean, militând pe rând pentru demnitarii, locali Filareț Mustă, Iosif Badescu și Iosif Olariu. A murit la 14 Martie 1922 și e înmormântat în cimitirul Mehadia, alături de fratele său, generalul **Ladislau Cena**, fost inspecțor al artileriei, alături de colonelul **Constantin Popovici** decorat cu ordinul „Maria Tezezia” și de maiorul N. cav. de Blidariu.

Generalul de divizie **Gheorghe Domășneanu** (1868—1940) născut la 1 Noemvrie 1868 în Petnic, a strălucit ca conducător al secției V. operative din ministerul de război al Vienei. În timpul războiului mondial a condus biroul de operațiuni al marelui stat major și apoi a fost numit șef de stat major al armatei X-a. E înaintat în 1907 general de brigadă. După prăbușirea monarhiei austro-ungare are fericirea, ca șef de stat major, să organizeze primele unități ardelenne și bănățene ale armatei naționale, ce trece, la 1919, Tisa și apoi să iei comanda diviziei a 19-a dela Timișoara. Trecând la pensie regele Ferdinand îl avansează general de divizie.

La 1928 e numit primar, iar la 1929 cetățean de onoare al Timișorii. Comunitatea de avere l-a avut 4 ani membru în comitet. Moare, în Timișoara, la 18 Sept. 1940.

Deși originar din Lugoj, dar cu educație militară dobândită în școala de matematici din Caransebeș și în regimentul româno-bănățean Nr. 13, generalul **Alexandru Lupu** (1838—1925) s'a integrat în tradiția grănicerească. El a luat parte cu regimentul său grăniceresc în războaiele din 1859 și 1866 cu Italia, din 1866 cu Prusia și în campania din 1882 din Bosnia.

Ca conducător al coloniei Românilor din Viena, el organizează serbătorirea din 3 Septemvrie 1915 a episcopului Dr. E. Miron Cristea chemat, dimpreună cu alți 10 frunțași români la împăratul Francisc Iosif I., ca să-i reînnoiască „tradițională lealitate” a poporului românesc. Închinarea de atunci a vladicii Banatului la racla Sf. Ioan cel nou dela Suceava, cutropită și în acele vremuri de ruși, străjuit de credinciosul său paznic bucovinean, ieromonahul **Pancratie Sidorovici** și de istoricul bisericesc, prof. **Eusebiu Popovici**, în capela jubiliară din Löwel-Strasse 8, ctitorită de președintele comitetului parohial și al „Societății române ortodoxe jubiliare imperiale”, generalul Alex. Lupu, a cutremurat sufletul miilor de Români — soldați, studenți, meseriași și intelectuali — care se aflau, așteptând învierea națională, în capitala Austriei. La serbările sfințirii dela 20 Ianuarie 1907 a acestei capele de arhimandritul Constantin Popovici, canonistul Bucovinei, ce a fost construită de arhitectul Cesar B. Popovici, generalul Lupu compară această capelă, cu „grăunțele de muștar, din care se va înălța arborile puternic, sub ale cărui ramuri ne vom desvolta noi și copiii noștri și copiii copiilor noștri din neam în neam, din generație în generație”. (Raportul societății din 1907). A adormit în Domnul în Viena la 30 Iulie 1925 în vârstă de 87 ani.

La acest praznic ortodox și românesc a participat activ și locotenent mareșalul **Mihail Șandru** (1852—1930) din Mehadica, membru marcant al coloniei din Viena, proteguitor al stu-

denților și al tuturor acțiunilor grănicerești. A luat parte în campania din Bosnia dela 1882 și a fost șef de secție în ministerul de război. După moartea lui Patrieiu Drăgălina, 76 reprezentanți i-au oferit candidaturi la președinția Comunității de avere. Dar . . . la alegerea din 9 Martie 1918 e ales negrănicerul Octavian Bordan cu 83 voturi. Iar generalul grănicer se reîntoarce la Viena, lângă vechiul său prieten Alex. Lupu, ca să se sfârșească în pământ străin, la 1930.

Granița ne-a dat și pe generalii **Daniel Materinga** (1850—1918) din Bănia, pe **Nicolae Lugojanu** din Caransebeș, pe **Traian Băcila** din Petroșnița, pe **Bihoiu**, pe **Ion Iovescu** și pe **Muică**, din Pecenișca.

Dar ea ne-a dat pe generalul de divizie **Moise Groza**, născut la 2 Februarie 1844 în Obreja, care — luând parte în bătălia dela Custozza din 24 Iunie și în cea dela Versa din 16 Iulie 1866 — la îndemnul generalului Ioan Em. Florescu (1819—1893) ministrul de război (1871—1876) în cabinetul Lascar Catargi (1823—1892), iar la 1891 și prim ministru, trece în 1873 munții și se încadrează, la 1 Ianuarie 1874 ca locotenent în armata română. În războiul pentru neatarnare, 1877—78, căpitanul Moise Groza „coborând pe deal ca un vârtej de vânt” — cum îl caracterizează poetul Gh. Cosbuc — cucerește Grivița. Avansat maior pe câmpul de luptă e laudat prin ordin de zi pe întreaga armată și e decorat, ca al treilea ofițer cu „Virtutea militară”.

După război desăvârșește lucrările de delimitare dintre România și Ungaria, lucrări la începutul cărora a luat parte ca ofițer austriac, încă în anii 1870—73. Spre sfârșitul ostășiei sale, la 1904, este repartizat pe lângă principele moștenilor Ferdinand la comanda corpului II de armată.

A reposat la 9 Aprilie 1919 și este înmormântat în cimiterele

Fiind căsătorit la 4 Noemvrie 1874 cu fiica profesorului eroul din Brăila.

Iacob Mureșianu (1812—1887), membru onorar al Academiei române, el trimite dela Plevna „Gazetei Transilvaniei” și „foaiei umoristice populare cu ilustrațiuni Cocosul roșu” (1875—77) a avocatului Iosif Pușcariu (1835—1900), tatăl profesorului Dr. Sextil Pușcariu (născ. la 4 Ianuarie 1877). corespondențe, verificate și de redactorul lui „Augsburger Allgemeine Zeitung”, căpitanul R. Lachmann.

La 1887 trece munții și eroul **Ioan A. Drăgălina**, născut la 16 Decemvrie 1860 în Caransebeș. Tatăl său Alexandru a fost căpitan în regimentul româno-bănățean Nr. 13. În baza „raportului ministrului de război Ion. C. Brătianu de sub Nr. 23,299 e primit de regele Carol I, cu decretul din 9 Decemvrie 1887, cu gradul de sublocotenent — avut în regimentul Nr. 43 infanterie

-- în regimentul 21 dorobanți . . . după ce ministerul de război imperial ces. reg. i-a aprobat la 16 Noemvrie 1887 cu Nr. 6607 dep. 2, „ieșirea din armata austriacă, cerută în scopul emigrării sale în România, în baza ș-lui 15 al legii ungare 39 din 1882”.

Jertfa vieții sale eroice, curmăată la 24 Octomvrie 1916, ne-a dăruit Banatul. Dar ne-a dăruit și pe generalul **Corneliu I. Drăgălina** (născ. la 5 Februarie 1887), decorat și el „pentru acte de vitejie în războiul întregirii”, prin decretul regal Nr. 3093 din 11 Noemvrie 1916, cu ordinul „Mihai Viteazul”.

Desrobitorul odihnește în cimitirul Belu. Dar în valea Jiului o cruce albă spune trecătorului: „aici am fost rănit, făcându-mi datoria pentru neam, țară și rege” . . . eu, eroul dela Cerna și Jiu . . . Și „emigrările” în țara mamă conținuă. Peste 200 ofițeri și gradați români din Banat trec munții, deși ministerul imperial de război interzisese la 20 Oct. 1868 sub Nr. 3855 Pres. trecerea lor. Căci — ne spune ordinul, circular Nr. 782 din 4 Noemvrie 1868 al comandamentului general din Timișoara — „din sursă de încredere s'a comunicat ministerului ung. de interne, că mai mulți Români austrieci, care au fost la București au primit misiunea secretă, să atragă în serviciul moldo-valah ofițeri și subofițeri din armata ces. reg., mai ales din Transilvania și în general să câștige simpatia trupei române față de guvernul din București”.

Divizia I dela Turnu Severin sub comanda generalului Drăgălina cucerește înălțimile Alionului, Orșova, Tufări, Jupalnic, Coramnic, Bârza și Topleț. În aceste lupte ia parte și întrepidul colonel **Ioan Curitia** din Dalboșeț. Aci în sectorul Cernei, e făcut prizonier și e dus în lagărul dela Stralsund din insulele Dönsholm în Pomerania și apoi încarcerat.

Ingenunchierea lui pe lespede a funerară a lui Ioan Popasu, al cărui bursier fusese la Universitatea din Budapesta, unde la 1888 îl găsim membru în comitetul societății „Petru Maior”, a fost întovărășită, în ziua reînvierii Caransebeșului, la 26 Octomvrie 1918, și de cea a episcopului Dr. E. Miron Cristea.

În România întregită, colonelul Curitia s'a mulțumit numai

cu comanda garnizoanei Orșova, pentru care a sângerat și a pătimit.

Din tulpina daco-română a acestui pământ, ce ascunde numai moaște de martiri și eroi, a răsărit și **Eutimie Murgu** (1805 — 12 Mai 1870), revoluționarul îndrăzneț, care „emancipând naționalitatea românească”, a dat la 27 Iunie 1848 și Banatului o „adurare națională”, declarându-l „autonom și țară a Românilor”. Bustul ce i-a fost ridicat la 28 Aprilie 1929, în piața Bozoviciului și așezarea pe veci, prin stăruințele preotului Coriolan Buracu, a osemintelor sale la 21 Decembrie 1933 în Pantheonul Lugoșului, sunt acte de recunoștință postumă, pe care Banatul le datora marelui său luptător național, cultural și bisericesc. Intrat în legendă, Almășul său îl proslăvește cu versurile ce i-au fost scrise, în 1848, de admiratorul său, preotul Ambroșiu Jurma din Bata de Mureș:

„Mintea ta cea strălucită,
Ca coroana aurită,
Gândul tău cel prețuit
Ca steagul de aurit
Asta are doctorie (doctorat)
„Jus-ii (dreptul) și filozofie...!”

Apoi copilul aceluiasi Rudării a banului Iacob Găleşteanu, istoricul **Dr. Ion Sîrbu** (1865 Februarie 19—15 Mai 1922), laureatul dela 6 Aprilie 1905 al Academiei Române, cu premiul Nasăurei Herescu de 12.000 lei — obținut până aci numai de Alex. Ciobescu (1889), Vasile Alexandri (1881) și Gheorghe Coșbuc (1897), — cel care a îndrăznit

să reînvie, în cele două volume ale istoriei sale, imperialismul biruitor al lui Mihai Vodă Viteazul și apoi să sfărâme la 30 Aprilie 1906, cu 2071 voturi, pasivitatea politică a Graniței. Urmas, după optzeci de ani al cronicarului Nicolae Stoica de Hațeg în veneratul scaun protopresbiteral al Mehadiiei, el se retrage, distins cu brău roșu la 1 Ian. 1917 de episcopul Mișon, în umbra altarului părintelui său Iacob (1823—1908), înălțat la 1802 de moșul său Chirilă Sârbu (Sârbovici). Se stinge la 15 Mai 1922, ferecit că i s'a împlinit prorocia, atât de minunat exteriorizată, la 1907, în partea I. a volumului II. din „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, Domnul Țării românești” pe care, pentru frumusețea ei, o cităm în întregime:

„Transilvanie, Transilvanie țară a munților păduroși, țară de peste pădure, țară de „peste munți”, țară plină de atâtea daruri cunmezești! Pământ roșitor, păduri cu tot felul de lemne și fiare sălbatice, munți ce ascund bogății de aur, de sare și de cărbuni, munți ce și-au deschis sânul să verse râuri bine-

cuvântate peste văile și câmpiile tale. Hotarele tale ajung până unde se sfârșesc poalele dealurilor, copiii munților ce te înconjoară. Țară frumoasă! Tu toate le ai, ca să poți fi fericită!...! Și totuși ce gemete înfundate se ridică prin văzduhul tău și se respiră departe peste hotarele tale! Câmpia dela apus și câmpia dela răsărit-miazăzi sunt cutremurate de suspinele tale. Parcă țările acestea n'ar avea inima. Par'că tu ai fi inima amândurora.

REVISTA ASTREI BĂNĂȚENE „LUCEAFĂRUL”

ÎMBRĂȚIȘEAZĂ TALENTELE TINERE ALE BANATULUI CU DRAGOSTE, PENTRU PROMOVAREA CULTURII ROMÂNEȘTI

Dascălul dascălilor **Ștefan Velovanu** (25 Sept. 1852—26 Iulie 1932) din Rusca-montană, — al cărui monument, ridicat la 8 Maiu 1938 de Oltenia recunoscătoare pentru creiarea învăță-mântului ei normal și pentru creșterea a 30 generații de învățători, împodobește dimpreună cu școala normală ce-i poartă numele, bănia Craiovei, — a fost organizatorul și îndrumătorul dela 1877 până la 1894, al Preparandiei noastre diecezane, al

conferințelor învățătoresți și dela 1882 până la 1894 și la Reuniuni învățătorilor ort. rom. din dieceza Caransebeșului. Cu studii de specialitate, dobândite la universitățile din Viena și Gotha, Ștefan Velovan a îndrăznit să facă critica „Logicei” lui Titu Maiorescu și apoi să se evedențieze, prin scrierile sale de cel mai mare pedagog al epocii sale.

În fruntea școlii de dascălie a lui Ion Popasu i-a urmat și a stat, cu vrednicie, dela 1893 până la 1908, și istoricul **Patriciu Drăgălina** (1849—1 Dec. 1917) din Borlova, autorul documentatei „Istoria a Banatului Severin până la 1767”, în trei volume, al unui manual de geografie pentru pedagogii, al instrucțiunilor din geografie și istorie pentru conferințele învățătoresți și al istoriei regimentului româno-bănățear Nr. 13 în manuscris. A studiat la universitatea din Viena și Gotha și la 1878 a fost numit profesor al institutului pedagogic. Colaboratorii acestor reformatori ai școlii bănățene au fost Dr. Ioan Paul (1857—1926), Vasile Goldiș (1862—1934), Ioan Pinciu (1860—1908), Iosif Bălan (1861—1912), Dr. Leo Mureșanu (1846—1894), Dr. Const. Popasu (1855—1933), Dr. Petru Barbu (1864—1941), Gheorghe Petrescu (1852—1920), Antoniu Sequens (1865—1938), Dr. Petru Ionescu (1867—1938), Enea Hodoș (născ. 31 Dec. 1858) BCU Cluj / Central University Library Cluj

Matematicianul **Dr. Traian Lalescu**, originar din Cornia, a fost intemeitorul Școlii politichnice dela Timișoara, care a luat ființă, în baza decretului regal Nr. 4222 din 11 Noemvrie 1920, la 15 Noemvrie 1920. Traian Lalescu a avut satisfacție de a fi fost primul ei rector. Intre ei dintâi 14 profesori ai ei e și ing. Victor Vlad, arhitect cu renume, fost bursier al episcopiei Caransebeșului. În cele două decenii de ființare, politehnica Banatului a dat țării 800 ingineri.

Egalând pe maestrul său, academicianul E. Picard dela Sorbona, Traian Lalescu duce gloria științei românești peste hotare, unde era apreciat și respectat.

Discipol al lui Vintilă I. C. Brătianu (1867—1930), el a fost raportorul general al bugetului statului în Adunarea Deputaților dela 1927—28.

A fost, dimpreună cu episcopul Dr. E. Miron Cristea, (1868—1939) inițiatorul dela 1919 al „Asociației culturale din Banat”, prezidată astăzi de profesorul **Dr. Emil Brancovici** din Bozovici. S'a născut la 12 Iulie 1882 și se stinge în București la 15 Iunie 1929.

Luptătorul **Gheorghe Novacovici** (1879—1908) din Gârboveț, fiind eliminat dimpreună cu Lucian Bolcaș, Demetriu Lascu s. a. dela Academia de drept din Oradea

își continuă studiile la Cernăuți, unde se încadrează, în acțiunea politică a lui George Popovici și Iancu Flondor. Revenind în Banat, se situează în fruntea mișcării activiste și devine conducător politic al Almăjului.

Cu prilejul celei dintâi descălecări, în Banat, la sf. Gheorghe 1902, a societății corale „Doina” din Turnu Severin de sub conducerea inimosului **Ioan St. Paulian** (1864—1936), numai românismul căpitanului, de poliție **Cornel Dragomir** (1860—1911) l-a scăpat dela închisoare.

Folcristul **Emilian Novacovici** (1862—1936) din Gârbovet a cules comorile sufletului bănățean, înmănunchindu-le în 12 volume, ce cinstesc deopotrivă biblioteca Curtii regale, cât și cea a Academiei române, care le-a și premiat. Din 1882 începând a funcționat ca învățător în Răcăjdia. În „amintiri din viață” el statornicește adevărul: „Discordia ce există astăzi între frați se datorește nu poporului puțin împărtășit de cultură, cât mai mult vina o poartă **noii fruntași**, care sting slova culturală a poporului și se flolesc de slăbiciunile lui, pentru a-și ajunge scopurile lor egoiste.” A înființat la 1894 corul bisericesc „Voința”. A fost deputat sinodal și confesional. Pentru sentimentele sale naționale a fost internat în 1916 la Sopron. Avera și-a testat-o bisericii.

Doctorul **Alexandru Popovici** (1831—1903) din Băile Herculane negrănicer, dar și-a trăit întreaga-i viață între și pentru grăniceri, a fost un emerit balneolog și un distins practician. El a scris cea dintâi monografie a Băilor Herculane ce a apărut la 1872 în editura „Albinei” din Budapesta sub titlul „Băile lui Hercule sau scaldelile dela Meedia”. Are 185 pagini și e dedicată arhiducelui Rudolf (1858—1889). Ediția germană „Das Herkulesbad bei Mehadia in Ungarn”, a apărut la Viena în 1885 în colecția de ghiduri balneare „Braumüller”.

Ing. **Constantin Pepa** (1864—1938) din Domașnia- fost consilier silvic al Comunității de avere. Ca Căpitan în rezervă a luat parte în războiul mondial. A fost deputat sinodal și congresimal și membru în conducerea societăților culturale din Banat. E nepotul căpitanului **Ilie Pepa** din bat. 2 al regim. confiniar româno-bănățean, care s'a distins în luptele din 1866 dela Königgrätz.

Ioachim Alionte (1874—1912) conducătorul și animatorul vieții sociale din Caransebeș în perioada dela 1900—1910. Reuniunea de cântări și muzică din Caransebeș, înființată 1877, a trăit sub dirigența sa cei mai productivi ani ai activității sale. Pentru manifestările sale românești a fost încarcerat și sur-

ghiunit. Alăsat în urma sa compoziții corale de valoare incontestabilă.

Pictorul **Nicolae Hașcă** (1843—1929) din Toplet a zugrăvit bisericile din Pârvova (1860), Cornea (1864), Toplet (1872), Lăpușnic (1878), Borlovenii noi (1879), Gârbovăț (1886), Bănia (1897), Pataș (1901) și Pecenișca 1903). E ucenicul renumitului pictor bănățean **Dimitrie Turcu** (1810—1883), care a pictat bisericile din Gârbovăț (1831), Dalboșeț (1832), Prilipeț (1832), Crișovăț (1833), Domașnea (1834), Tufări (1838), Rudăria (1840), Lăpușnicel 1841, Borlovenii vechi (1847), Toplet (1856), Bozovici (1858), Prilipeț (1864) și catedrala din Caransebeș (1862—63), toate pe teritoriul Graniței.

Dr. Ioan Popovici, avocat în Orșova și **Dr. Petru Țepeneag**, avocat în Vârșeț, iar după unire notar public în Vinga, au fost jurisconșulții Consistorului din Caransebeș și apărătorii drepturilor grănicerești. Cel dintâi e din Tufării Rășavei, a cărei biserică a fost rezidită la 1813 din dania de 200 galbeni a lui Regep Aga, pașă al Ada Kaleh-ului, de origine român ortodox din Rudăria, iar al doilea e din Mehadia lui **Ioan Rațiu**, prefect suprem (1720—1730) al districtelor Lugoj, Caransebeș și Lipova și restauratorul dela 1723 al bisericii celei vechi din Lugoj.

Această Mehadie a avut fericirea să fie păstorită de protopresbiterii **Nicolae Stoica de Hațeg** (1750—1832), vestit cronicar, **Lazăr Rădoi** (1758—1841) „strajă a casei lui Irail”, **Mihai Popovici** (1837—1911) din Caransebeș deputat în dieta ungară, **Ioan Pepa** (1862—1927) din Domașnia, fost senator și **Mihail Costescu** (1879—1929) din Eșelnița, mucenicizat în temnița Seghedinului.

Din Graniță își trag obârșia arhimandritul **Ghenadie Bogoievici** (1861—1911) din Fălnia, administratorul din Budapesta al Fundațiunii Emanoil Gozsdu (1802—1870); protopresbiterul-colonel **Pavel Boldea** (1862—1920) din Borlovenii vechi, organizatorul și protectorul cherului ortodox român din armata austro-ungară și educatorul elevilor români, din școlile militare dela Sibiu, Budapesta și Viena, protopresbiterul **Spiridon Șandru** (1856—1926), controlor diecezan și asesor consistorial; preotul distins cu brâu roșu **Vasile Popovici** (1861—1929) din Pătaș, autorul „Monografiei comunei Pătaș”, folclorist și versificator iscusit. Rezidind biserica satului său, el bineventează în 20 Iulie 1912 — la sfințire — pe vlădica Miron cu următoarea strofă:

„Ieșiți popoare astăzi cu ramuri și fanfare,
Lăudați din cer pe Domnul, cel vecinic sfânt și mare
In glasuri de chimbale și versuri de mărire.
Iar tu Sioane saltă, căci **Mirele** „tău vine . . .”

Și Granița ne-a mai dat și soborul de apostoli martirizați, care au împodobit marețele altare ale legii strămoșești din istorica episcopie a Caransebeșului, cârmuita cu bogată rodire duhovnicească și de grânicerii **Dr. Iosif Traian Badescu** (1858—1933) din Sopotul-vechi și **dr. Filaret Musta** (1839—1930), originar, după mamă din Dubova, vlădicii cei neconfirmați de unguri în anii prigoanei, 1908 și 1909.

Înalțat la 18 Octombrie 1921 arhiepiscop, nonagenarul ierarh **Filaret Musta** a fost învrednicit și cu titlul de doctor honoris-causa, ce i-s'a conferit la 17 Mai 1929 de Facultatea de teologie din Cernăuți, cârmuita cu competență de dogmatistul bănățean Dr. Vasile Loichița. S'a reliefat în deosebi pe terenul studiului exegetic al sf. Scripturi. Viața sa curată, severă și neprihănită i-au dobândit o incontestabilă autoritate în biserica noastră mitropolitană. El a prezidat ultimele două alegeri de mitropolit, cea dela 6 August 1916 a lui Vasile Mangra și cea dela 27 Februarie 1919 a I. P. Sf. Dr. Nicolae Bălan. Și a mai prezidat și alegerile de episcop dela Caransebeș din 12 Iulie 1909 a protosincelului Dr. Iosif Tr. Badescu, din 4 Decembrie 1909 a protosincelului Dr. E. Miron Cristea și cea din 21 Martie 1920 a arhimandritului Dr. Iosif Tr. Badescu.

Lui i se protrivesc cu adevărat începuturile Psaltirii; „Fericit bărbatul care nu umblă în sfatul nelegiuitorilor și în calea păcătoșilor nu stă și în scaunul pierzării nu șade, ci în legea Domnului este plăcerea lui și în legea Lui cugetă ziua și noaptea”. (Ps. 1. v. 1—2). Trăind în această lege a Domnului el și îndrăznește să înfrunte pe asupritorii eparhiei sale, când „votul sinodului eparhial în două rânduri după oltărită nu a obținut sancțiunea regală”, declarând: „mi se pare, că suntem aruncați iarăși în era de dinainte de 1848. Istoria nepărtinitoare este chemată a staveri rezponsabilitățile și am convingerea, că le va și staveri...” (Din cuvântarea de deschidere a sinodului eparhial electoral din 4 Decembrie 1909). Iar pe membrii și înaintea stătorii corporațiilor noastre bisericești îi sfătuiește: „noi suntem fericiți a avea o organizație bisericească ideală, grație ostenețelor uriașe ale fericiților noștri înaintași. Și pentru că așa este, datorință avem să-o respectăm și toate afacerile noastre bisericești să le întocmim și să le îndreptăm între marginile organismului nostru ideal bisericesc. Nimeni să nu caute a depăși aceste margini, căci se face vinovat înaintea lui Dumnezeu, înaintea fericiților noștri înaintași și înaintea următorilor noștri...” (Din cuvântarea de deschidere a sinodului eparhial electoral dela 12 Iulie 1909). Și generația lui și cea care a trăit în ambianța bisericească, creată de dânsul și de colaboratorii săi, i-au înțeles îndemnul. Nu i le-au înțeles însă „următorii”...

În adunarea eparhială dela 28 Aprilie 1929 episcopul **Dr. Iosif Traian Badescu** a stabilit comandamentul de trăire peste „furtunile vieții lumii acesteia” a bisericii bănățene: „Trebue să ne străduim, ca să stăm pe picioare proprii, căci nu știm ce aduce ziua de mâine. Să ne străduim a sta în picioare, fără: **propetele**”. Urmându-l, el a egalat în rod arhieresc pe magistrul său, Nicolae Popea. Iar istoria i-a dăruit hirotonia de **păstor** dârz și neînduplecat al integrității teritoriale și spirituale a „venerabilei sale episcopii, cu existență dovedită în veacul al XIII-lea”. El a dat eparhiei sale „plină de gloria trecutului, câștigata cu bărbăteasca ținută a credincioșilor ei și cu statornicia și neînduplecata apărare a intereselor noastre oisericești și naționale din partea **corporațiilor ei bisericești și a conducătorilor ei**”, — academia teologică și internatul ei, școala de cântăreți bisericești, capela episcopoească, fabrica de lumânări, muzeul și biblioteca eparhială, noua clădire a cancelariilor și cea a bazarelor diecezane și așezarea pe temelii administrative și financiare, cu rădăcini sigure în tradiția seculară, ferită de infiltrațiuni străine, a bisericii bănățene.

* * *

Pământul Grăniței a fost proprietatea statului, în totdeauna potrivit autohtonilor. Drepturile populației militarizate și ale comunioanelor, privitor la lemnărit, pășurat, ghindărit și la celelalte produse ale pădurilor statului, au fost codificate în „Wald Regulativ”-ul din 24 Aprilie 1787 cu modificările și completările din rescriptele dela 25 Iunie 1817, 25 Iunie 1818, 12 Aprilie 1820, 25 Mai 1820 ș. a. în „Forstinstruction für Regimenten und Bataillons din 18 Noembrie 1839, în legea și regulamentul silvic din 3 Februarie 1860 și în decretul împărațesc din 16 Februarie 1868. În baza §-lui 70 al regulamentului silvic din 3 Februarie 1860, beneficiarii drepturilor de servitute forestiere sunt: familiile grănicerești care trăesc în comunie și locuitorii care îndeplinesc obligațiuni grănicerești ostășești.

Desființându-se, prin legea dela 8 Iunie 1871 asupra dispozițiilor de rescumpărare a drepturilor de servitute ale locuitorilor grăniceri la lemne, pășune și produse forestiere din pădurile statului de pe teritoriul confiniului militar”, — confiniul militar bănățean, statul rescumpără — în conformitate cu art. de lege 30 din 1873 — aceste drepturi de servitute cu jumătate parte din proprietățile sale forestiere, care înglobează în teritoriu total de 251,919 jug. 12 st. p. și anume 216,068 jug. 379 st. p. pădure, 4872 jug. 1175 st. p. pășune, 29,453 jug. 644 st. p. munți, 1524 jug. 1014 st. p. teren neproductiv. Cei 140.000 împăduriți ai celor 94 comune grănicerești din fostul comitat al Severinului (1872—1880), concred administrarea acestui important domeniu fo-

restier „Comunității de avere a fostului regiment confiniar românobănățean Nr. 13”, constituită — în baza „statului despre organismul și sfera de activitate” aprobat de ministerul de interne cu Nr. 38369 din 24 August 1879 — în adunarea regimentară dela 18 Aprilie 1879, după ce comisiunea locală de segregare, aleasă de reprezentanța regimentară, întrunită la 1874 în Mehadia și cupusă din Ilie Curescu, Iova Popovici, Ștefan Dancia și Iancu Domășnean, și, a terminat lucrările. Reprezentanta regimentului Nr. 13 își alesese pe o perioadă de 6 ani, încă la 28 Martie 1873 președinte pe generalul Traian Doda, iar vicepreședinte pe maiorul Iosif Seracin. Actul de împărțire definitivă a fost semnat la 28 Ianuarie 1880.

Conducerea acestui important așezământ economic o i-a la 19 Decembrie 1879 generalul **Traian Doda** (1822—1895), din Prilipeț având colaboratori, în cel dintâi comitet organizat, pe colonelul Iosif Seracin, ca vicepreședinte, iar pe locotenentul Ilie Curescu, protopresbiterul Mihail Popovici din Orșova și pe colerçantul Ioan Brancovici ca membrii. Lui îi urmează președinții Ilie Curescu dela 1 Septembrie 1892 până la 11/24 Iunie 1904; Constantin Burdia dela 16 Iulie 1904 până la 28 Noembrie 1910; prof. Patriciu Dragalina dela 28 Noembrie 1910 până la 25 Octombrie 1917; Octavian Bordan dela 10 August 1918 până la 4 Decembrie 1919; ing. Simeon Simu dela 18 Noembrie 1920 până la 16 Martie 1922; prof. Ilie Orzescu dela 8 August 1923 până la 18 Iunie 1929; ing. Pavel Goanță dela 18 Iunie 1929 până la 28 Mai 1933; preot Coriolan Buracu dela 28 Martie 1933 până la 4 Decembrie 1933; dela 4 Decembrie 1933 până la 29 Decembrie 1938 consilierul eparhial Dimitrie Sgaverdia, iar dela 29 Decembrie 1938 loc. colonel Romulus Boldea. Ca președinți interimari au funcționat Patriciu Dragalina dela 24 Iunie 1904 până la 30 Septembrie 1904, preot Pavel Magdescu dela 25 Oct. 1917 până la 10 August 1918, și dela 4 Decembrie 1919 până la 18 Noembrie 1920 și asesorul consistorial Aurel Moaca dela 16 Martie 1922 până la 8 August 1923.

Generalul Doda a condus „Comunitatea de avere” dela 19 Dec. 1879 până la 1 Sept. 1892 și a așezat-o pe temelii solide care i-au asigurat trănicia și dezvoltarea ulterioară. La adunarea generală din 27 Sept. 1888 el nu mai i-a parte. La propunerea preotului Vasile Popovici-Pătășanul, o delegație de 25 reprezentanți, în frunte cu venerabilul protopresbiter Mihail Popovici, îi solicită rămânerea în fruntea așezământului, creiat și consolidat de dânsul. Revine, ca apoi . . . să se retragă definitiv. Căci . . . ne istorisește admiratorul și prohoditorul său, protopopul Andrei Ghidiu în „Monografia orașului Caransebeș” (pag. 273): „intențiunile nobile ale acestui bărbat s’au lovit pre-

tutindenea nu numai de opoziția guvernului, ci și de mahinațiunile clandestine chiar ale oamenilor săi, pe care el i-a ridicat și . . . astfel a murit disgustat și amărât de ținuta împrejurimii sale". Aceste „intențiuni nobile" au fost însă întetelese de grănicerii săi. Căci dreptatea, pentru care a luptat și s'a stins — deviză ce i-a fost săpată pe piatra-i funerară — a răscolit sufletul grăniceresc, care îl alege în trei rânduri, la 1881, 1884 și 1887 deputat. Dar el nu intră în Dieta Ungurilor

Popularitatea, de care s'a bucurat, se datorește interesului ce-l purta statornic celor în necazuri. Agricultorul fruntaș din Prisaca, Petru Stan, ne dă în Foaia Diecezană din 1935 un episod lămuritor: Un grănicer din părțile Năsăudului, întâlnit în Seghedin, e solicitat să-i împărtășească, în românește, păsurile ce l'au adus în inima țării ungurești. I le dă cu sfială. Iar generalul se însărcinează de îndată să-i rezolve la curtea din Viena nedreptatea ce i s'a făcut într'un proces de moștenire. Mai mult, îi dă și bani pentru reîntoarcere. Și țaranul năsăudean, întâlnind la târgul Timișorii frați de ai săi din aretul Caransebeșului, le istorisește, mândru și satisfăcut, fapta generalului nemuritor . . .

Dimpreună cu episcopul Ioan Popasu, cu protosincelul Filaret Musta, cu asesorii consistoriali Filip Adam (1846—1908), Aron Damaschin (1835—1886), Ioan Ionașiu (1836—1899) și Ioan Bartolomeiu (1835—1908) și cu alți fruntași grăniceri trimite la 15 Iulie 1881 „proprietarilor la fondul general grăniceresc de avere" un documentat apel, cerându-le să dăruiască 5% după capitalul ce-l au comunele, **pentru înființarea cât mai curând a unui gimnaziu superior cu 8 clase, în Caransebeș**". În zece ani de înălțătoare strădanii el adună 25.500 floreni la „fondul gimnazial", sporit și cu creșterii fondului școlar gr. or. român", strânși cu tasul în bisericile Graniței. Ungurii însă au împiedecat înființarea acestui liceu românesc, ca să creieze ei, după un sfert de veac, la 1 Sept. 1907, „gimnaziul superior de stat reg. ung.", așezându-l la 1 Sept. 1914 în clădirea lui de astăzi, căreia stăruințele directorului Matei Armaș i-au adăugat, la 6 Oct. 1935, și internatul de băieți. Guvernul maghiar a împiedecat și deschiderea școalei de meserii și a gimnaziului din Bozovci. Dar nu a putut opri accesul la învățătură, la comerț și la meserii a tinerilor grăniceri, care ridică generalului, în inimile lor recunoscătoare, monument aere perenius.

Generația de înfăptuitori ai testamentului național al generalului Traian Doda, creiator de glorioasă tradiție grănicerească, ce va trăi peste veacuri, se mândrește ce a fi avut timp de trei decenii, animator și diriguitor pe **inginerul Petru Fotoc**.

Ni l-a dat la 10 Octombrie 1886 Mehadica Crainei, cu începuturi de aşezare curat românească încă în veacul al XV-lea la poalele dealurilor, Chimeşu, Şteica, Muşa, Bujorului şi Verendinului din stânga drumului, trasat de legiunea italică a împăratului Traian, ce leagă podul dela Drobeta. zidit la 103 de Apollodor din Damasc, de castrul municipal Tribiscum. Are o întindere de 20,510 jugh. dintre care pământul arător e numai de 1887 jugh., iar pădurile Comunităţii de avere de 14,181 jugh. Cele 445 case ale comunei sunt locuite de 607 familii cu 2336 membri, — 1160 bărbaţi şi 1176 femei, — toţi de religie ortodoxă, păstoriţi încă dela 1780 de doi preoţi. La 1749, cum ne spune „scurta conscriere,” redactată „din porunca P. Sf. D. Ioan Georgevici, episcopul Caransebeşului, Vârşeţului, Lugojului, Palancei şi Mehadii, în timpul împăraţilor romani Francisc I şi Maria”, Mehadica avea 105 case şi numai un preot, pe Vasiliu Popovici. Conscripţia baronului Papilla dela 12 Noembrie 1774 dă Mehadii 187 case, 233 jughere pământ de cultură şi 208 „oameni apti pentru serviciu militar”, iar cea din 27 Decembrie 1791 îi dă 1101 locuitori, 566 bărbaţi şi 535 femei.

Biserica, cu hramul Naşterea Născătoarei de Dzeu, e zidită la 1794 şi a fost sfinţită la 1796 de vlădica Iosif Ioanovici Şacabent (1785—1805), care distinge cu brâu roşu pe „bine incuviinţatul” preot **Rafael Roşcovici-Roşca**, rămas în timpul „năvălirilor turceşti dela 1788 în credinţa împăratului şi a moşiei noastre a fost îndemnător şi porţia Turcilor nu a dat...” Urmasul părintelui Rafael în slujba bisericii Mehadii e fiul său Pavel, care ne-a lăsat preţioase însemnări despre trecutul vijelios al satului său în cărţile sfinte ale bisericii. El scrie anume în *Strastnicul* la pag. 165 următoarele: „soldaţii noştri au venit dela bătaia cu Franţuzu la anul 1801, luna Mai, ziua 2, la Înălţarea Domnului nostru Isus Cristos, adecă la Ispas, după ce au fost în tabără la Raina 9 ani şi 3 luni 33 feciori ai noştri. Am scris eu, preotul Pavel Roşcovici, paroh în Mehadica, şezând la biserică în ziua sf. Mariei mari a anului 1801”.

Acest *Strastnic* al bisericii din Mehadica, „care cuprinde în sine slujba sfintelor patimi şi a învierii Domnului Cristos” a fost „acum a doua oară tipărit sub stăpânirea prea înălţatei cesaro-crăiesei Maria Theresia, cu blagoslovenia celor mai mari, în sfânta mitropolie a Blajului, cu tiparul şi cheltueile fundaţiei Bunevestiri, anii dela Cristos 1773.” Cea dintâi ediţie a lui a apărut la 1735, iar a treia „aşezare după rânduiiale bisericii rărsăritului” a apărut sub stăpânirea prea înălţatului împărat al Romanilor Francisc al doilea, Craiul apostolicesc, mare principe al Ardealului şi celelalte, cu blagoslovenia Excelenţei Sale prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn Ioan Bobb,

vlădicul Făgăraşului, în Blaj la mitropolie, anul dela Cristos 1804, în tipărul seminarului”.

În **Antologhion** acelaşi preot scrie la pag. 4—5 „..... să se ştie, că la anul 1882 în ziua Vinerei mari, 14 Octomvrie, la 3 ceasuri după amiază s'a cutremuraţ pământul, încât a căzut şi ceriul bisericii” Iar la pad. 14—17 următoarele „..... s'a început răzmeriţa a treia oară cu Franţuzii şi în 6 Februarie 1809 au plecat feciorii noştri. Bătaia au început-o ai noştri în 15 Aprilie la Passau în ţara Paerului şi au ținut-o în toate zilele până la sf. apostoli Petru şi Paevl. Atunci a fost bătaia cea mai de pe urmă la un oraş Pojon, unde se hotăreşte Ehstraihu cu ţara ungurească. Şi a fost stilşand, pâna la sf. Nicolae 1809. Atunci s'a strigat de pace şi s'a făcut slavoslavie în toate bisericile din toţ regimentul şi s'a pocnit cu pivile în toate satele pentru bucuria păcii. Amin. Dar soldaţii au venit acasă numai în ziua Botezului Domnului 1810”.

Antologhionul acesta „ce cuprinde întru sine rânduiala slujbei tuturor dumnezeieştilor praznice şi ale sfinţilor celor numiţi şi ale sfinţilor de obşte de peste tot anul acum de iznoavă dat în stambă ... în anul dintâi din întâia domnie a prea luminatului domn Io Nicolae Petru Mavrogheni voevod, cu blagoslovenia şi cu cheltuiala preasfîntitului mitropolit al Ungrovlahiei Grigorie, în anul de la naşterea lui Cristor 1786 în tipografia din sfânta mitropolie” a Bucureştilor, a mai apărut, şi la 1736 cu binecuvântarea mitropolitului Ştefan, şi la 1777 cu cea a aceluiaşi mitropolit Grigorie, şi poartă numire sugestivă „floarea cuvintelor”. El apare, după un veac şi jumătate, şi în episcopia Caransebeşului, în culegerea „flori alese bisericesti” a profesorului Constantin Vladu.

În **Catavasierul**, întocmit de profesorul „şcoalei preparande pedagogiceşti” din Arad, apoi director şi organizator al şcoalelor naţionale din regimentul românesc bănatic, Constantin Diaconovici-Loga (1770—1850) şi tipărit la 1826 la Buda, părintele Pavel „cel din jos scris” înseamnă la pagina ultimă: „Când au venit cătanele Marţi şi Miercuri în 27 şi 28 Martie 1835, după 4 ani de zile din tabără din ţara ungurească, unde au plecat din satul Mehadica 62 feciori la amândouă batalioanele, mulţi muriară de holeră şi nu veniră din Buda. Iară acum batalionul cel din Sebeş a venit acasă la regiment în 25, 26 şi 27 Martie 1935 ...”

Pentru acoperirea cheltuielilor de 4000 floreni, ce le-a avut Loga cu tipărirea acestui octoih şi tipicon cu catavasier, „crâiasca tipografie a universităţii din Pesta” după cum ne istoriseşte la 1828 protopresbiterul Ioan Vasiciu al Timişorii, i-a vândut casa din Arad. C. Diaconovici-Logă îşi doarme somnul de veci, în cimitirul Caransebeşului, străjuindu-i mormântul o

piatră funerară, ce i-au ridicat-o la 23 Septembrie 1895 învățătorii bănațeni, „căci el și când va fi de cealaltă parte de mormânt din cărțile sale va vorbi cu dânsii . . .” (Epistolarul românesc pg. 10). Raportul „comisiei de școală națională din regimentul de graniță româno-illiric” pe anul 1808, semnat la 4 Februarie 1809 de protopresbiterul Caransebeșului Ioan Tomici (1771—1839), ca director-școlar și de „președintele școlar, căpitanul Demetriu Popovici, îl indică pe preotul Pale Roschka ca catihet, iar pe R. Nicola de învățător al școlii primare din Mehadica, cercetată în 1808 de 35 băieți și 15 fete. Învățătorul beneficia de un salariu anual de 80 floreni, 8 stânjeni lemne și 8 lumânări. „Supraveghetor de școală” e indicat Ianăși Șandru, iar comuna avea în acel an 177 case.

Dar biserica Mehadicei mai are și următoarele cărți bisericești de valoare, ce se găsesc și în biblioteca Academiei române: **Sf. și dumnezeiasca evanghelie**, tipărită în a patra domnie a lui Constantin Nicolae Mavrocordat cu toată osârdia și cheltuiiala episcopului Râmnicului Clementie, la Râmnic în 1746; **Sf. și dumnezeieștile liturghii**, tipărite la 1767 tot în Râmnic sub stăpânirea lui Alexandru Scarlat Ghica și a episcopului Parthenie; **„Adunarea Cazaniilor”** „a multor feluri de cuvinte învățătore de năravuri bune la duminici și sărbători prăznuitoare în trei părți”, tipărită în „cetatea Becului” în tipografia lui Ștefan de Novacovici la anul 1793; **„Biblia”**, „adecă dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a celei nouă toate, care s’a tălmăcit de pe limba elinească pe înțelesul limbii românești; acum întâi s’a tipărit românește . . . cu blagoslovenia măriei sale, prea sfințitului domnului Ioan Bobb, vlădicul Făgărașului, în Blaj la mitropolie, anul 1795”; **„Tiodion”**, „acum a doua oară așezat și tipărit după rânduiala bisericii răsăritului” sub păstoria a celuiiaș vlădică Ioan Bobb la anul 1880 în Blaj; **Apostolul**, tipărit la Blaj în 1802; **„Penticostarion”**, „ce cuprinde intru sine slujba ce i-se cuvine din sf. și luminata Duminecă a Paștilor până la Dumineca tuturor sfinților . . . tipărit cu slobozenia Consistoriumului neunit din Ardeal în tipografia lui Ioan Bart din Sibiu în anul 1805”. —ș—a. Ea mai avut și **Psaltirea** dela 1651 și **Cazania** dela Belgrad din 1699 cu următoarea inscripție: „. . . spre pomenire lui Pavel Mârșăvela, parohul Mehadicei cinstită dela Costa Ursu din Lugoj la 2 Iulie 1860”. Aceste cărți însă le-a dăruit preotul George Mârșăvela în 29 August 1895, când filologul Dr. Gustav Weigand a vizitat Mehadica.

Urmașii acestor cătane ale popii Pavel, din „regimentul româno illiric Nr. 12”, încorporați fie în „regimentul româno bărațean”, fie în „regimentul Nr. 43 infanterie” au avut aceiași

soartă Megincanii au luptat în toate războaiele, purtate pentru străine neamuri și străine învățături de Austria. Dârzenia lor a devenit proverbială și s'a manifestat constant în toate vremurile. La cele trei alegeri de deputat ale lui Traian Doda, la cea din 1888 a protopopului Mihai Popovici și a filoromânului Ludovic Mocsáry (1826—1906), căruia României i-au dăruit un album cu 2000 semnături drept recunoștință pentru apărarea drepturilor naționalităților din Ungaria, — s'au dus de cinci ori pe jos la Caransebeș, prin frig și vreme rea, cu bucate în traista de pe umăr și totdeauna au biruit. Așa au făcut și la alegerile din 1906 și 1910, susținând cu mare entuziasm candidatura lui Dr. Ion Sirbu și cea a lui Dr. Aurel Vlad. Din această alegere remarcă un episod. În ziua a doua a Paștilor din 1910 candidatul guvernului, flancat de jandarmi și de oamenii puterii își rostea „programul” din cerdacul casei comunale. La un moment dat apar Petru Șandru-Videscu și Ioan Ghimboasă-Pitariu, mânănd o scroafă cu „jujeu” la gât, care era împodobită cu insignii electorale de ale guvernului și grohăind își ținea și ea „programul”. Rezultatul . . . Mehadica întregă a votat cu Aurel Vlad.

Protopresbiterul Nicolae Sțoica evidențiază în „cronica” sa și participarea megincanilor în răzmerițele țărănești dela 1738 și 1788, izbucnite împotriva stăpânilor, cărora căpitanul „lotrilor” din Craina, Ianăș Bumbăcilă, îndrăznește să-le spună: „Nemții ca prieteni au răpit avutul Românilor, iar Turcul nu l'a lăsat să leșine de foame . . . cărați-vă deci din țara noastră, căci nu aveți ce căuta aici, noi nu ne-om mai supune vouă . . . „Și sfârșitul — după o relație oficioasă — l-a dat generalul Lentulus: „die Bauern nieder gemacht, die Orten neben Substentz im Asche gelegt . . .” Exact cum l'a dat în 26 Iunie 1896 fibișul, de origine franceză, Bela D'Elle Vaux și locotenentul Adalbert Bányai cu cei 25 jandarmi ai lor, „răscoalei” din Mehadica: **6 morți și 25 răniți**. Vina lor, ca și cea a tuturor grănicerilor, e că ei, bieții țărani români, cereau ungușilor: „**pământ și dreptate**. Iar ungușii le-au dat . . . gloanțe.

Publicând în ziarele noastre de atunci, în adevărate ei lumină, această macabră execuție, justiția maghiară, „imparțială” a condamnat la închisoare pe profesorul Patriciu Drăgălina.

Ținutul Crainei cuprinde comunele Pârvova, Lăpușnicel, Petnic, Iablașița, Crușovăț, Cuptoare, Mehadica, Verendin, Luncavița, Cornia și Teregova, și este hotărnicit la nord de râul Craiova. După alte documente ar aparține Crainei și comunele Globucraiova, Domașnia, Cănicea, Plugova, Bolvașița, Globureu, Cornereva și Bogoltinul.

Prin stăruințele venerabilului preot, cu stagiul pastoral bo-

gat de peste patru decenii, **Ilie Imbrescu**, sprijinit de fiii comunei, general Mihail Șandru, colonel Iosif Drăghici, inginer Petru Fotoc, de preoții, învățătorii și ceilalți intelectuali, răsăriți de aci, megincanii au adunat un milion lei, cu care realizatorul slujitor al Domnului, a reparat biserica la 1923, a pictat-o la 1924, a împrejmuț-o cu gard de fier la 1925 și a înzestrat-o în anii 1926—1933 cu clopote, odăjdii, baldahin, etc. Iar în 1934 a veșnicit, printr'un monument, și amintirea eroilor comunei.

Șcala, cu cei patru învățători și cu o măiastră de gospodărie, e cercetată de 380—400 școlari și e așezată într'o clădire cu etaj, zicită la 1935. Comuna are notariat, post de jandarmi, oficiu poștal și târg săptămânal. Are două coruri: „Dorul”, înființat la 1911 și „Tineretul”, la 1931. Apoi „societatea culturală Mehadica”, înființată la 1919 și societatea religioasă a tineretului „Sf. Gheorghe”.

Starea materială a locuitorilor din Mehadica, cu pământ arabil prea redus în raport cu numărul familiilor, e mulțumitoare. Principala lor ocupație e pomicultura și creșterea vitelor, căci posed 2037 jugh. pășune. În trecut, sub regimul comunioanelor, când dispuneau de suficiente brațe de muncă, situația lor materială era înfloritoare. O mărturisește și cântecul:

„Foaie verde de trifoi
Să vii neică'n sărbători,
C'are taica șase boi.
Doi îi vinde, doi oprește
Doi mi dă mie de zestre
Doi boi roșii și plāvani
Cum le plac la megincani”

Astăzi . . ., lunca Craiovei e cumpărată de lăpușniceni și pârvoveni, pământurile dela est de corneni iar cele dela nord de verendineni.

Spiritul care animă acest minunat popor grăniceresc, în schimb, e înălțător. Sacrificiile lui pentru neam, biserică și școală, sunt pilduitoare. El a fost creiat de numeroșii intelectuali odrăsliti, în cursul anilor, din trunchiul plugăresc atât de viguros și de rezistent al codrilor grănicerești. Intre aceștia se însișue și învățătorul **Mihail Cristescu**, care își veșnicește, la 1932, slujba dascăliei sale de 36 ani, cu o fundație de Lei 50.000.—

Din acest știomp, de esență pură grănicerească, al comunului de sub Nr. 12/138, își trag obârșia străbunii lui **Petru Fotoc**. Ei sunt Nicolae și Stana. Matricolele păstrate la oficiul parohial încep abia după ultimul pârjol turcesc, la 1790. Tatăl

său, **Iosif Fotoc** (1865—1906), a fost învățătorul satului în anii 1886—1906, iar maică-sa e **Maria** (1868—1923, fiica grănicerilor **Iacob** și **Elisabeta Șandru-Jurcăscu** dela comunionul Nr. 343/165. Cununați la 8 Noemvrie 1887 ei au avut patru copii, dintre care întâiul născut, **Petru**, e dat la învățătură la școala civilă din Orșova și la cea cu trecut istoric din Caransebeș, unde a învățat gramatica la 1748 și a scris cu litere latine diaconul **Lazăr Popovici** (1748), apoi la gimnaziul superior din Seghedin și, ca bursier al Comunității de avere, la vestita Academie de silvicultură din Șemniț.

L'am întâlnit pentru întâia oară în vara anului 1912, când după 116 ani coborî din nou un vlădică, deastădată român, în coclaurile Crainei. E Dr. **E. Miron Cristea**, cel dintâi patriarh al României mari. Il întâmpină în ușile împărătești ale bisericii, învechită de ani mulți, a **Mehadiei** bătrânul apostol „albit de zile negre” **Gheorghe Mârșăvela**, sprijinit de generalul **Mihail Șandru**, îmbătrânit și el în războaie austriace însângerate, și de tinerul inginer al Comunității de avere, **Petru Fotoc**.

Doxologia slujită de episcopul **Miron**, înconjurat de octogenarul vicar **Filaret Musta**, de protosincelii Dr. **Iosif Tr. Badescu** și Dr. **Iosif I. Olariu** (1859—1920), de istoricul Dr. **Ion Sîrbu**, de monografistul **Vasile Popovici** al Pătașului, de protopresbiterul militar **Pavel Boldea**, de preoții **Dimitrie Bogoieviciu** (1852—1915) din Bănia, **Nicolae Novacovici** (1855—1939) din Gârboț, **Pavel Magdescu sen.** (1858—1926) din Jupalnic, **Ion Brânzei** (1864—1920) și **Nicolae Bihoi** (1871—1929) din Bozovici, **Pavel Șandru** (1864—1920) și **Ioan Bogoievici** (1862—1929) din Teregova, **Martin Vernichescu** (1868—1929) din Verciorova, — tot atâția încercați luptători ai Almăjului și Crainei, — de renumiții cântăreți, prof. **Gheorghe Petrescu** (1852—1921) și diacon **Pavel Magdescu jun.** (1882—1940), azi cu toții trecuți în lătura dreptilor, înrouează ochii copilului bălai al dascălului **Iosif**...

Decada frământărilor, ce au grăbit asfințitul vlădicii **Nicolae Popea**, i-a sfârșit prin întronizarea dela 8 Maiu 1910. Protosincelul Dr. **Badescu**, martirizat în aceste lupte, inițiate de mitropolitul **Ioan Mețianu**, dă bisericii sale mănunchiul de tineri titrați, care îi duc gândurile la biruință. Caransebeșul strălucitelor tradiții, reînvie. O viață nouă, activă, roditoare, înmugurește pe aceste plaiuri. În alvia ei se situează și **Petru Fotoc**, alături de protopresbiterul **Mihail Gaspar** (1881—1929), prof. **Iuliu Vuia** (1865—1933) asesorii **Ștefan Jianu** (1882—1918) și **Aurel Moaca**, profesorii Dr. **Dimitrie Cioloca**, Dr. **Vasile Loichița**, Dr. **Moise Ienciu**, **Sabin Evuțianu**, **Gheorghe Noaghea**, **Ilie Orzescu**, **Alexandru Buțiu**, **Ioan Hango** (1885—1924) avocații,

Dr. Gheorghe C. Lăbontțiu, Dr. Alexandru Morariu, Dr. Petru I. Florian, Dr. Dimitrie Nistor, Dr. Valeriu Meda, medicii Dr. Virgil Budințianu, Dr. Aurel Iorga, protopopii Augustin Ghilezan, Dr. Aurel Mihailescu, Virgil Musta, inginerii Petru Mihailescu, Simeon Simu, Pavel Goanță, contabilul Ioan Dobromirescu (1885—1929), consilierii eparhiali Dimitrie Sgaverdia, Pavel Popa, primnotarul Teodor Dragomir (1880—1941) ș-a. Ni-l răpește însă în curând încheștarea dintre popoare. Pleacă, ca și strămoșii săi, proteguit de drapelul sfântit la 31 Iulie 1914 de ierarhul Filaret, înspre ... Isonzo. Dela Piave îmi trimite, pentru ziarul „Lumina”, versuri ostășești și mărgăritarele sufletului său: „Icoane dela front”: „... lângă para fâlfăitoare a focului palid, înconjurat de feciorașii mei, le ascult cu alipire părintească, cu dragoste izvorâtă din inima mea iubitoare, poveștile. Timp îndelungat petrec cu ei împreună. În scurgerea atâtor ani am învățat a-i prețui ... Bezna nopții și oboseala aduc somnul binefăcător. Stâncile sunt căpătâi, cerul înrouat acoperemânt. Suspine adânci se pierd în liniștea tainică. Visurile furișează zimbet dulce pe buze ... Zbor departe și gândurile mele. Dacă licăriile ochilor mei s,ar contopi într,un izvor comun de lumină, știu că casa cuiva — a popii Ion — veșnic ar fi împodobită cu aureola iubirii mele. Oricât de nepăsător s,ar crede ostașul, inima, inimă rămâne ...” Și inima lui se contopește în curând, la 12 Iulie 1919, cu cea a Nelei, fica distinsului și activului preot al Cornerevei Ion Grozavescu (1875—1939).

Iar de pe Doberdo îmi scrie „... Da, crucea, sfânta cruce, mult ar ști să spună. Moartea o pot vărsa armele ucigătoare ale războiului. Spre statornicie, între atâtea pericole, ne îndeamnă însă numai această mică unealtă sfântă. Ea încurajează pe cei care o poartă și pe cel care își pune nădejdea în ea. Aici, unde ne rânjește moartea, e bine să știi că nu ești singur”. („Lumina”, Nr. 34 din 29 August 1918). Această cruce ni l-a redat după patru ani, încărcat cu 11 medalii, — întocmai, cum ni l-a redat și pe maiorul — poet Grigorie Mihaiuțiu din Bozovici, decorat de însuși regele Ferdinand „pentru fapte de arme săvârșite cu vitejie pentru întregirea neamului”, cu ordinul „Mihai Viteazul”, — ca să împlânte, alături de noi, și aici — pentru totdeauna — permanența imperiului românesc. Dar e chemat și la Tisa. Și intră ca adjutant al generalului Traian Moșoiu (2 Iulie 1868—5 August 1932) în ... Budapesta.

Moartea copilului

de Grigore Bugarin

Ingerul

INGERUL

*Pe fir de gând coboare din azur
Trimisul pe pământ de Dumnezeu,
Chip de copil, îngerul meu,
Cu-aripe mici de aur fur.*

*I-s ochii, părul, gura, — mângăere
Și mâinile și piciorușele;
Luminile lui, jucăușele,
Altarul din cătun la Inviere.*

VEGHE

*Și îngerul a odihnit pe grindă
In cuibul lui ca pentru rândunică
Din când în când aripa și-o ridică
In ea mă văd ca'ntr'oa oglindă...*

*Ee lângă mine, s'ă proptit în mână
Și mă veghează 'n ultima mea zi...
Ca mâine 'n lumea asta n'o mai fi
Ființa mea de vis și de țărână...*

TREI LUMÂNĂRI

*Trei lumânări de ceară luminează
Intrarea 'n noaptea marelui veșnicii...
Tăcerea 'n zarea ei psalmodiază
Un cântec mic de îngeri și copii.*

*Trei flăcări vii și bobul de tămâie
Pentru pășirea 'n moarte și în vis;
Cu scrumul dat pământului, rămâie
Părerea căm trăit cum mi-a fost scris.*

Dangăn

VESTEA

Biserica vestește cerului și satului
 În clopotul de bronz că n'am sfârșit
 Așa e moartea cerșetorului și împăratului...
 — Cireșii în grădini s'au pârguit...

Dang... dang... în turnul sângerat de-apus.
 Vibrează 'n zări văzduhul de-al lui cânt,
 Din țărna lui azi sufletul s'a dus...
 În ceruri duhul, lutul în pământ...

BOCET

„Precum zboară puii din cuibul mamei lor
 „Așa zboară zâmbetul de pe gura copilului
 „Toate-adâncurile inimei mă dor
 „După sufletul copilului.

„Mamă, i-am dat să-mi sugă sufletul,
 „Mamă i-am fost, i-am dat vieță și vis
 Și când plin de poveste i-a fost umbletul
 „S'a dus cu îngerii, flămând de vis“...

SFÂRȘIT PĂMÂNTEAN

În mine simt cum se 'ntunerică
 Mi s'a pus o pânză peste ochi și gând...
 De trei ori a prerrupt clopotul la biserică...
 Pe mama n'o aud, dar o simt plângând.

Îmi simt mâinile înțeleștate peste brâu
 Și pe piept și la căpătâi arde lumânare
 Mi-au dat olcuță pentru apă și colac de grâu.
 Un ban și flori în veșnica-mi cărare...

Banul vămilor

LAGRIMĂ

O, până nu pleacă sufletul din casă
 Mi-au pus în mână ban sărac;
 Cu el voi trece 'n veșnicii din veac în veac;
 — Tivită e cu stele calea mea aleasă...

Și stelele-s din lacrima ta, mamă,
 Din ochiul tău bătrân și stins.
 În lacrimă luceferi s'au aprins
 Și-mi luminează căile din vamă 'n vamă...

CULEGE-MĂ

Culege-mă din calea mea și du-mă
 În sufletul tău, mamă, cum am fost..
 E-atât de gol al veșniciei rost!..
 Culege-mă din moarte, bună mumă...

Dă-mi clipa legănării 'n poala ta;
 Tu nu mă plânge, mamă, ci mă strigă .
 Privește, sufletul mi se'ntuvigă
 — S'a prăbușit în cer o stea...

DESROBIRE

Dar, tatul s'a 'mplinit cum domnul scie...
 Vremelnicia s'a sfârșit
 Și sufletul meu desrăbit
 S'a dus pe aripi mici de liturghie...

Nu mă striga; te roagă mama mea,
 Să odihnesc de-acum întotdeauna.
 Azi veșniciei i-am plătit arvuna
 Cu preț de jertfă și de stea...

Neastâmpăr

ZIUA 'NTAIA

*E fără margine-a mea durere...
O, nu am liniștea ce am visat-o...
Aud măicuțo, tu îndurerato
Doar plânsul tău în lumea de tăcere.*

*Tu ai deschis fereastra ca să sboare
Tu liniști sufletul meu desrobot...
O, mamă bună, cât te-am fost iubit!
De-a tă durere înima mă doare...*

ZIUA A DOUA

*Eu cine sunt? De unde am venit?
Așa se 'ntreabă sufletul de-acum
Și mama caută urma mea pe drum
Nu crede ochiului că am murit.*

*Se roagă pentru mine îngerului meu
Ca să-mi arate la 'nceput cărarea.
De lacrimile ei mi-e stinsă lumânarea
Și florile se vestejesc mereu...*

ZIUA A TREIA

*Mi-e sete. În ciobul din fereastră
Iși moaie sufletul buzele lui
A odihnit pe dunga blidului
Ingerul pazei în haina lui albastră*

*Și îmi arată 'n zare nesfârșirea
Dar eu o văd în ochii tăi de mamă...
— Cu câtă 'ndurerare mă recheamă.
A strălucit în ei nemărginirea...*

Sborul

PE URMELE DINTAIU

Aici la încheietura bănelor
M'am jucat cu visul zânelor
La giurgiuvelele ferestilor
M'am jucat cu sufletul poveștilor.

Cartea cu chipuri ni-i pe grindă
Și leagănul mi-i într'un col, în tindă,
In cuiul ușii mi-i hăinuța,
In podul casei săniuța...

TOACA

Am atins cu-aripele de toacă
Și am văzut cum flacăra 'nvierii 'n ea se joacă,
Cu sunetul ei sufletul se 'ngână
M'am întristat că nu mă pot întoarce în țarăna.

Cu toată ființa mea, din suflet, sânger...
M'am întristat că nu sunt decât înger;
Din ochii mei curg lacrimi ce mă ard...
Și toaca o să putrezească sub streșina de gard...

STRIGĂT

— „Copilul meu, copilul meu,
„De mine a uitat și Dumnezeu!“
De-aici din urmele copilăriilor iau seama,
Cum la căpătâiul lutului meu plânge mama.

Aș vrea să-i spun că moartea e vieată
Că-i înger alb cu zâmbetul pe față
Că e împărăția zorilor
A stelelor și-a florilor...

Odihna pe icoană

PĂREREA DE RĂU

*Stropului de rouă asemeni
E picătura lacrimelor gemeni
Și ca sfințenia cuminecării,
Ca raza soarelui în nesfârșirea zării.*

*Nu-i numai lacrimă în gene,
Au izvorit din codrul de sprâncene
Părțile durerii tale, mamă,
Să mă adăp din ele sufletul mă chiamă...*

ODIHNĂ

*M'am contopit în sbuciumarea ta;
Aripa 'mi este grea.
Pleoapele umede de plâns ți s'au închis;
Ai adormit cu mine 'n vis.*

*Ți-i sufletul icoana Maicii Domnului
Pe care cîdhnesc în legănarea somnului
Și visul tău de viața mea se leagă 'n
Amintirea zâmbetului meu din leagăn.*

FERICIREA

*Ți crește inima de dragul meu;
Cu podul palmei mă alinți mereu.
Toți pomii raiului în tine înfloresc
Când cu mânuțele te'nlănțuiesc.*

*Mai multă frumusețe cerurile n'o pot
Avea. Un cânt sonor de clopot
In râsul meu auzi o floare tu mă vezi
— Aș vrea ca 'n veșnicie să visezi...*

Drum

INCEPUTUL DRUMULUI

*In cântecul tânguitoarei pogrebanii
Se 'ngână bocetul cu-a lui jelanii;
Mă poartă opt copii cu nărămuie 'n umăr
In drumul meu spre morții fără număr...*

*Răpize... sfeșnice... steag... lumânări și cruce
Tu 'ntrebi: „Copilul unde mi se duce?”
Femeile cu jar și cu tămâie 'n ol
Și cu credința strămoșească mă ocol...*

PUNȚILE

*Punți cu un ban bătut în ele
Peste pârânașe, peste ogășele...
Pentru ca să treacă 'n veșnicie duh
Peste prăpastiile vămilor dincolo de văzduh...*

*De cine mă 'nfior? De cine-mi este teamă?
Trec nestârșiri din punte 'n punte și din vamă 'n vamă...*

*Și cu ce cheie veșnicia se descuie?
Simt cum spre cer aripele mă suie...*

SFÂRȘIT

*O cruce, un prapore, un zleamăn,
Dau semn unde-i iubirea mării mele.*

*În țărna groapei strălucesc mărgele,
E lacrima durerii fără seamăn...*

*Va să răsară flori peste mormânt
Și lângă ele mama o să doarmă
Pân'când durerea sufletul i-l sfarmă
Și ni-om putea îmbrățișa în cer și subt pământ.*

Invierea

*Cu glas de înger cerul m'a chemat,
Cu floarea lui m'a logodit pământul
Dar viața îmi opri din sbor avântul
Și plumb topit pe arapi mi-a turnat.*

*Să gâlgăie izvor de suflet cântul
Cu suferința lumii îmbrăcat;
Pe duhul meu să fiu crucificat,
Să-mi săp în fiecare vis mormântul...*

*Dar îmi zorește a treia zi lumină
În ochii tăi, o mamă, preasenină,
Inviu o floare lângă cruce ta...*

*Făvnim noi doi spre care înălțăm?
Suntem setoși de-atâta limpezime
Că vom trăi de-acum și pururea ..*

Grigore Bugarin.

Alegerea lui Alexandru Mocsonyi în anul 1869 ca deputat național al Lugojului pentru dieta din Budapesta

Politica națională a tuturor Românilor din Țara Ungurească, Ardeal și Banat nu s'a putut închea în cadrele unui partid național politic bine definit, cum intenționa și dorea din tot sufletul Alexandru Mocsonyi, în preajma alegerilor dietale dela începutul anului 1869.

Această încheiere se face abia în anul 1881. Până atunei Ardelenii, rămași în pasivitate, își au politica lor separatistă regională. Conducătorii Românilor bănățeni și ungureni, însă, dimpreună cu aliații lor politici sârbi, decretând activitatea parlamentară și înțelegându-și complexitatea chemării lor pentru viitoarea nouă sesiune a dietei : 1869—1872, iau imediat, în conferința națională din Timișoara, o atitudine neșovăitoare și-și fixează, cu multă grijă, normele diriguitoare ale politicii lor, felul de procedare la alegeri, condițiile eventualelor compromisuri (pacte) electorale ș. a. Și, în fine, după o examinare minuțioasă a situației politice, pun temeliiile noului partid național român. Vajnicul și neînfricatul nostru luptător, Vicențiu Babeș, distins și respectat prin multipla-i activitate, depusă în slujba marilor noastre interese naționale, și-a prezentat, cu această ocazie, temeinicul său elaborat pentru organizarea acestui partid, care, satisfăcând pe toți, este primit cu însuflețire.

În baza acestui elaborat, noul partid trebuia să aibă un comitet național central cu sediul în Timișoara, comitete naționale particulare în fiecare județ (comitat), iar comitete cercuiale (de circumscripție electorală, unde populația era română.

După constituirea comitetului național central, sarcina grea, dar deosebit de onorifică de președinte i-a revenit, prin alegere cu aclamație, lui Alexandru Mocsonyi, fiind dânsul, în adevărata accepție a cuvântului, încarnația cea mai strălucită a spiritului românesc bănățean, reprezentantul nostru cel mai nobil, cel mai demn.

În labirintul extrem de agitat al vieții noastre politice de atunci, dânsul era, prin excelență, simbolul rezistenței noastre naționale, bărbatul providențial, luminat pururea de o mistuitoare conștiință națională, care a înțeles mai adânc, apreciat mai real și dominat mai bine epoca, în care a trăit.

Astfel a reușit Timișoara, la această grea răspântie a istoriei,

să-și înscrie, în istoria Banatului, prin impozanta sa conferință națională, condusă cu atâta vrednicie și simț puternic al realităților politice de Alexandru Mocsonyi, o pagină de neperitoare strălucire.

În ediat după încheierea acestei conferințe, noul comitet pătruns de misiunea sa importantă, a început să desvolte o activitate febrilă și intensă, în vedere pregătirii demne a sufletelor române pentru alegerile dietale, fixate, pentru toate circumscriptiunile, pe ziua de 18 Martie 1869.

Ținându-se seamă de scurtimea timpului, precum și de măsurile drastice pe care le-a luat stăpânire împotriva alegătorilor români, pretutindeni, în circumscriptiunile românești se lucrează cu zor se compun listele electorale, se fac candidările cele mai potrivite și se desvoltă o activitate intensă pentru reușita candidățiilor naționali.

Circumscripția electorală a Lugojului, a celui mai vechiu focar radiator de viață românească, cetățuie de puternică rezistență sufletească a Banatului, cu o pleiadă de vajnici și aleși luptători, a ținut deja în ziua de 20 Ianuarie v. (3 Febr. n.), înainte de conferința din Timișoara, o mare adunare electorală în Lugoj, cu scopul de a-și fixa programul de luptă pentru apropiatele alegeri dietale.

În această adunare, s'a ales un comitet, în frunte cu avocatul și inginerul **Constantin Rădulescu**, menit a se ocupa cu chestiunea listelor electorale.

Membrii acestui comitet erau recrutați dintre cei mai cunoscuți și activi cetățeni lugojeni, ca: Ștefan Bercean, Teodor Bordașiu, Constantin Dobrin, Vasile Nicolescu, Vasile Onea, Vasile Petrică, Ion Pop, Teodor Pop, Dumitru Popaviță și Alexandru Ursulescu.

Candidatura de deputat național i s'a oferit, prin aclamație, lui Andrei Mocsonyi de Foen, pe care lugojenii îl apreciau foarte mult, încă din anul 1861, când, cunoscându-i curățenia gândului, nobleța sentimentelor și apriga tenacitate, cu care a urmărit îndeplinirea rolului său de Conducător, l-au ales, cu o covârșitoare majoritate de voturi de deputat al lor (contra lui E, Murgu).

Andrei Mocsonyi de Foen, însă, părăsind definitiv arena vieții publice, regretă foarte mult că nu poate satisface dorința bravilor săi lugojeni. În urma acestui refuz, mandatul Lugojului este oferit ilustrului noului președinte al Comitetului național central, lui Alex. Mocsonyi, care-l și primește cu toată satisfacția și însuflețirea. Primind această candidatură, eminentul luptător vine în ziua de 16/28 Februarie la Lugoj să-și rostească discursul program.

Ziua de 28 Februarie 1869 — scrie corespondentul „Albinei” — o putem înregistra între cele mai festive, ce am avut cândva în Lugoj... Ilustrul bărbat — Alexandru de Mocsonyi — primind candidatură, nu întârzie a veni în mijlocul nostru și a-și desfășura credele său politic într'un mod, ce pune în uimire pe toți (români și neromâni, câți îl ascultară, sfârșind vorbirea într'acolo, că este pentru concluzele conferinței din Timișoara, la care însuși a conlucrat. Această declarațiune fu primită cu aplauze frenetice”.

Primirea ce i s'a făcut, în tot parcursul drumului său, dela Coșteiul-Mare până la Lugoj, din partea fruntașilor români din Lugoj

și împrejurime, a fost, în adevărata accepție a cuvântului, grandioasă. Pretutindeni entuziasm delirant freamăt de glasuri, cântece naționale, călăreți și o mulțime de trăsuri cu alegători și cu'n mândru drapel tricolor în frunte, care avea inscripția :

„Astfel e Românul
Și Român sum eu,
Și sub jugul barbar
Nu-mi plec capul meu ! !”

Pretutindeni manifestații de-o desăvârșită demnitate națională, dovezi de-un eroism fără seamăn al acestui brav popor, care, nesocotind toate obstacolele, toate prigonirile asupritorilor, a ținut să-și facă datoria cu vârf și îndesat, împlinind cu toată hotărîrea și mândria, marea poruncă a vremii și a instinctului național.

Primirea în Lugoj — scrie mult regretatul mare cărturar și neînfriecat luptător bănățean, Dr. V. Brănișce — a fost entuziastă, vrednică de bunul nume al lugojenilor”.

„Adunarea era să aibă loc în sala berăriei, care era tixită de lume, iar galeriile gemeau de doamnele, care cu ceasuri mai înainte, au ocupat toate locurile. „Sta om pe om”, după cum spunea raportul („Albinei”). În curând se convinseseră aranjatorii că este cu neputință a ține adunarea aici. Mulțimea adunată era evaluată la 4000. Unde era să încapă atâta puzderie de om în sala berăriei ! S'a schimbat, deci, programul. S'a decis, ca adunarea să se țină în curtea bisericii, sub cerul liber — era încă iarnă ! — și-o deputațiune condusă de fostul primar al Lugojudului, Constantin Udrea, a invitat pe candidat în acest loc”.

„Era la ora 4, când își făcu Alexandru Mocsonyi apariția în adunare, salutat cu frenezie de mulțimea adunată”.

„În numele alegătorilor, salută pe candidat avocatul Teodor Bordașiu, invitându-l să-și rostească discursul-program, căci, deși în dânsul numele Mocsonyi este destulă garanță pentru un program deși luptele cele admirabile ale tineretului bărbat din dieta trecută în cauza națională ne sunt garanții duble în dânsul și pentru viitor, dar când mulțimea roagă și acum pe candidat pentru desfășurarea programei, cugetă că prin aceasta corespunde unei cerințe a timpului.”

„După acesta luă cuvântul Alexandru Mocsonyi. Raportorii au numai cuvinte de laudă pentru oratorul, la care au laudat deopotrivă „liniștea stoică” și „profunzimea cugetării” cât și „liberalismul principiilor desfășurate” și „tălmăcirea cea inspiratoare de încrezământ”.

„Seara a fost apoi o serenadă și retragere cu torțe”, „un conduct grandios de torțe, la care orășenii cu vecinii țărani, deasemenea însuflețiți, rivalizau în ducerea flamurilor naționale și a torțelo:”.

„Discursul l-a rostit, „elocintele orator” Iosif Ivanescu, iar aranjatorii au fost doctorantele Vasile Petrică și cetățenii Ioan Pop și Vasile Onea”.

În răspunsul său, a subliniat Alexandru Mocsonyi pacea națio-

nală între popoarele țării. pacea bazată pe dreptate și încredere reciprocă”.

„Raportul, „Albinei” scrie despre această zi, între altele: „o privire făcută peste mișcarea sărbătorească de astăzi ne constată că astfel de adunare populară încă din 1848 în Lugoj n'a mai fost, căci aici mulțimea nu se mai putea număra după sate, ci după mii de oameni, deopotrivă însuflețiți și — ce ne servește de cea mai mare bucurie și mângâiere — este ordinea cea bună și purtarea solidă ce o păstra publicul român adunat, dând dovezi depline de-o adevărată maturitate politică...”

„Intr'un avânt, a cucerit Alexandru Mocsonyi inimile tuturor și reușita lui părea mai presus de orice îndoială”.

*

Stăpânirea, înspăimântată de această grandioasă manifestație a conștiinței naționale românești, de acest puternic suflu regenerativ al energiilor și voințelor alegătorilor români din circumscripția Lugojului, a mobilizat, numai decât, întreg aparatul administrativ pentru zădărnicierea alegerii candidatului român.

În ura sa nepotolită, n'a cruțat niciun mijloc, niciun act de samavolnicie: amenințări, teroare, mituiri, insulte, batjocuri, bătăi, ș. a. pentru a împiedeca intrarea în parlament a marelui luptător bănățean, Alexandru Mocsonyi și, în consecință, pentru a asigura reușita candidatului guvernamental, Bela Szende, Ministrul apărării naționale (al honvezilor) al Ungariei.

Agitațiile electorale luară un caracter de-o nespusă violență și au deslănțuit patimile cele mai sălbatice.

Lozincă era: sufocarea cu orice preț, a elanului alegătorilor români și răpunerea candidatului lor. Condus de această lozincă, dușmanul ireductibil a ținut să mai lanseze, în toiul luptelor inverșunate, în atmosfera otrăvită de pasiuni și violență, și știrea, că „Mocsonyi nu este credincios împăratului, dânsul vrea să facă revoluțiune și să aducă pe Muscal în țară”.

Toate încercările, însă, au fost zadarnice. Niciun mijloc de prigonire n'a putut slăbi elanul năvalnic al alegătorilor români. Biruința completă a fost a românismului bănățean, atât cu ocazia alegerii dintâi, suspendată pe motiv că bărbații de încredere ai partidului național, **Titu Hațeg și Dumtru Popavița**, au fi ofensat pe notarii alegerii, Fábry și Bordan, cât și la a doua alegere, ținută în ziua de 10/22 Aprilie 1869.

Alexandru Mocsonyi, farul conducător al sufletului românesc bănățean, întrunind majoritatea absolută a voturilor, a fost proclamat deputat ales al Lugojului.

Vestea alegerii sale a trezit pretutindeni un entuziasm de nedescris. Toată suflarea românească din Banat s'a cutremurat de cea mai sfântă și legitimă bucurie, cu ocazia publicării frumosului rezultat. Era doar, o strălucită dovadă a biruinței dreptății și a conștiinței naționale, a unui popor ingenunchiat și strivit în cea mai dureroasă robie sufletească.

Alexandru Mocsonyi, profund satisfăcut că sămânța bună, aruncată cu atâta grijă și dragoste în sufletele iubiților săi bănățeni, a adus roade îmbelșugate, imediat după alegere, adresează o scrisoare deosebit de entuziasată „cătreg alegătorii naționali din cercul Lugojului”, în care, între altele, zice :

„Multele piedeci și necazuri, ce vi se făcură, adesea și cu călcarea legilor, pe care însă probatul D-Voastre spirit național, rezoluțiunea, răbdarea și tenacitatea română le-a învins pe toate norocos, fără a părăsi strâns legalitatea, măcar cât de puțin, trebuie să vă faciă îndoit dulce învingerea, trebuie să vă urce încrederea în propria-vă putere și să vă mărească pofta de lucru ; iar pe mine acele suferințe ale Dvs., după legile naturii și moralei omenești mă leagă cu atât mai strâns de Dvs.”.

În aceste cuvinte frumoase și de-o impresionantă sinceritate, vibrează sufletul generos al unui mare călăuzitor, al unui slujitor necintit al idealului național, contopit pe veci, cu suferințele și destinele Banatului. Sunt cuvinte de-o puternică rezonanță și de-o fermecătoare francheță, care au avut darul să învigoreze conștiința națio-

Cronica vremii a înregistrat, astfel, în istoria sbuciumărilor vieții noastre naționale, un nou eveniment, de-o netăgădută importanță.

Alegerea dela Lugoj a fost o adevărată revelație, o mare biruință a sufletului românesc bănățean.

În furtuna luptelor electorale de aspră și înalțătoare măreție, în vârtejul marilor frământări menite a descompune ființa noastră etnică, a distruge ce era românesc, conștiința colectivă națională a poporului nostru de pe aceste meleaguri istorice, s'a afirmat cu o demnitate și mândrie românească vrednică de toată admirația.

Lugojul, inexpugnabila redută a românismului bănățean, și-a mai înscris, prin această strălucită biruință, o pagină de nepieritoare glorie în analele evoluției noastre politice naționale.

Dar nu același succes l-au recoltat și ceilalți candidați ai partidului național român, în diferitele circumscripții electorale ale Banatului.

De-o parte teroarea nemaipomenită a stăpânirii, de altă parte desbirarea, defectiunea unor intelectuali români, aderenți ai așa zisului „deakism”, au zădărnicit, în mai multe circumscripții, alegerea candidaților români.

Astfel se explică că, în urma marilor abuzuri electorale, a căzut Zeno Mocsonyi la Oravița, Victor Mocsonyi la Făget, Dr. At. Marinescu la Zorlent, Victor Pop la Ciacova.

Dintre candidații partidului național, cari au luat parte la istorica conferință dela Timișoara, au obținut mandate: Gheorghe Mocsonyi la Moravița, Ant. Mocsonyi la Șiria, Alexandru Mocsonyi la Lugoj, Vicențiu Babeș la Sânicolaul-Mare (Sân-Miclăușul-Mare) și la Sasca, Laz. Ivănescu la Radna, Sigismund Popovici la Buteni. Ulterior la Sânicolaul-Mare, în urma renunțării lui Vicențiu Babeș, a fost ales fratele lui Alexandru Mocsonyi, Eugeniu, iar la B. S. Georgi (Toronto) Lazar Gruescu.

În părțile ungurene, în circumscripțiile din județul Bihor au reușit : S. Borila la Hălmași, Iosif Hodoș la Brad, D. Ionescu la Beiuș și Alex. Roman la Ceica.

Dintre aderenții „deakismului” au fost aleși: George Ianovits, secretar de stat, în circumscripția Bocsei, R. Romanul în circumscripția Chișineului, Aurel Maniu la Făget, Aloisiu Vlad de Seliște la Zorlenț-Mare.

Între astfel de împrejurări, cu deputați români de două categorii, de două nuanțe, Alexandru Mocsonyi nu și-a putut realiza ideea de a încheia rândurile tuturor luptătorilor noștri români bănățeni și ungureni în jurul aceluiași drapel de luptă, în jurul aceluiași altar n'a avut posibilitatea să înfăptuiască, în conformitate cu hotărârile dela Timișoara, partidul național unitar și independent al tuturor Românilor activiști, în temeiul unui program politic distins.

Dar totuș, după discuții vii și îndelungate, a reușit să creeze, în ziua de 30 Aprilie 1869, un club național al deputaților români din Budapesta, compus din următorii membrii : Dr. Iosif Hodoș, Șig. Borlea, Lazar Ionescu, Alexandru Mocsonyi, Alex. Roman, Anton Mocsonyi, J. Cucu, Sigism. Popovici, Vicențiu Babeș, Lazar Gruescu și Eugen Mocsonyi.

Acest club imediat după-ce s'a constituit în ziua de 25 Iunie 1869, și-a început activitatea în temeiul programului stabilit în conferința dela Timișoara.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prof. Dr. A. E. PETEANU

In inimi de moți inverzesc păduri

*In inimi de moti inverzesc păduri
și aur e'n gânduri aspre de piatră;
din nou pe văi păzite de munți suri
dina de jale urnește hodina dela vatră.
Dcrul rumânesq înscris de mucenici,
e iarăș cămașă de oțel în timp de obidă
și idealul râvnit e'n piepturi de voinici,
iar temelia țării aștedptă altă cărămidă.*

Ion Th. Ilea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incertitudine

*Profil tremurător, în nesfârșiri de zare
Ai adormit în visul, întins, fără hotare
Și 'n simfonia asta, de aur și lumină,
Ca pe un tainic nufăr, tristețea-mi se închină.*

*Se sting ca'n alte toamne, suflările din ramuri
Și fâlfaie în aer, aceleași albe flamuri,
Ce-au dus pe-aripi fugare, de negre rândunele
Șirag prelung de doruri și-un sarbăd vis cu ele.*

*Și mă întreb uimită, de-atât albastru cer --
Când frunzele-s uscate și cânturile pier;
Când pe intinsul toamnei, vâsiesc pribeag cocoare,
Ce mi-a'nflorit în sufleti?... E primăvara oare?..*

Ana Halas.

Calul de lemn

Dorel comandă în fața casei unei armate invizibile. Este cel mai fericit călăreț din tot cuprinsul României-Mari, are calul care era pe vremuri cea mai frumoasă jucărie din vitrina unui mare magazin. Nici un copil n'a trecut nepăsător pe lângă el.

Când i l-a adus bunicul dela București, a rămas încremenit cu degetul la gură, cu ochii extaziați. Avea cap, picioare, coadă ca un cal adevărat și șea ca și șeaua unchiului Doru. Mămică i-a făcut un coif de hârtie și o sabie de carton și el a eșit în fața casei ca să stârnească admirație și invidie în toți copiii din sat.

Agită sabia în aer, duce mâna la coif și comandă: Unu — cinci — Doi — Dlepti! . . . Malș!

Unchiu Doru are haine cu nasturi de aur și cisme de lac. Ei și? . . . Și lui îi face mama și dacă nu-i face are să-i scrie lui Moș-Crăciun, adică nu-i scrie că nu știe să scrie, dar are să se roage în fiecare seară până când Moș-Crăciun de colo de sus are să-l asculte și are să-i aducă, căci de-acum înainte are să fie cuminte. N'are să-i mai pună piedecă Mariei când trece cu tava cu farfurii, când bunica o să-l certe, n'are să mai scoată limba; n'o să mai fure dulceață, n'o să mai pună ace cu gămălie pe capra vizițiului și . . . însfârșit are să fie cuminte așa cum vrea mama. Asta până la Crăciun, pe urmă . . . Doamne Sfinte, doar n'o sta ca și copiii bolnavi: numai bolnavii stau și nu fac nimic. Așa i-a spus bunicul mamei și bunicul e cel mai cuminte om din lume.

Și, în timp ce micuțul călăreț își face promisiuni solemne în vederea unei uniforme, vis-a-vis la geamul unei căsuțe minuscu-le, doi ochi îl privesc admirativ și o inimă bate, gata să spargă pieptul micuț. E Ionică, copilul văcarului, căruia calul lui Dorel i-a furat liniștea și gândurile. La început o înnebunea pe biata mama sa, de cum se scula și până noaptea.

— Mamă, mămă, maaamă, vleau un cal, un cal, un cal ca alui Dolel.

— Facu-m cruce măi băete, cum o să-ți cumpăr, păcatele mele, așa cal?

— Dolel ale . . . Viau și eu! . . .

— Da bine mă, tu te semeni cu Dorel? . . . Păi Boeru, dacă vrea poate să-i cumpere o sută de cai.

— Dece nu cumpești și tu. . . .

Ionică tace. Deși nu poată să înțeleagă de ce Dorel poate să aibă o sută de cai și el nici unul. Dar s'a resemnat. Numai insistă. Stă cuminte la geam și pândeste. În capul lui mic trec fel de fel de gânduri grozave. Făcuse planul să roage și el pe Moș-Crăciun nu i-a adus niciodată nimic. În fiecare an se duce numai la Dorel.

Și, în timp ce Dorel, strigă, cântă, e fericit și râde pământului cu tot soarele copilăriei lui, un alt copil de aceeași vârstă se chinuie. În mîntea lui își face loc tot mai precis un gând: să fure calul. A pândit așa, zi după zi, până când Dorel a intrat în casă.

Ionică s'a repezit afară orbit, a luat calul și a încercat să fugă, dar s'a poticnit și a căzut cu genunchii în pietriș și genunchii i s'au unplut de sânge. Nu a simțit nimic. Și cu o trudă peste puterile lui, a dus calul acasă. Și-a lunecat mânuțele murdare pe capul, pe coama calului iubit și nici un copil n'a fost vreodată mai fericit ca el. Dar bucuria n'a durat decât până la venirea mamei.

— Calul? . . . cum a ajuns calul ăsta aici? . . . Cine ți l'a dat? Și mama a luat calul fără să mai aștepte răspunsul și i l'a dus lui Dorel. Când s'a întors a găsit pe Ionică plângând.

— După ce m'ai făcut de răsul satului mai plângi, ai? . . . Îți dau e ție . . . Dece plângi? . . .

Și mama ridică amenințător mâna, dar nu dă. Să apleacă și sărută lacrimile c opilului și-i sterge ușor genunchi plini de sânge.

Mia Marian Jaleș

Doină de leagăn

Nani, nani, s'adormi lin
Copilașul meu senin,
Cu obrații de răsură...
Și cu zâmbet nou pe gură...

Cântul mamei să te-aiinte
Să crești mare și cuminte, --
Pentru țara ta iubită
Să fii strajă neclintită...

Nani, nani dormi în pace
Zorile pân' s'or desface,
Să presare stropi de soare
Peste vieața ta de floare...

Căpătâi din foi de nuci
Ți-am făcut să mi te culci,
Așternut din siminic University Library Cluj
Să te văd, maică, voinic...

Nani, nani, și nu plânge
Că 'mbrăci ochii 'n straniu de sânge
Dormi în dulce legănat
Măine să te scoli bărbat...

Tatăș tău luptă 'n războiu
Să ne apere pe noi, --
De nemernicii streini,
De dușmanii cei haini.

Nani, puiul meu, să crești
Ca haiducii din povești,
Și în lupte ne'ntrecut
Să fii țării tale scut...

Iată, noaptea s'a lăsat
Toți copiii s'au culcat;
S'aprind stele 'n slăvi senine --
Dormi că maica-i lângă tine...

Cronică literară

Al. Busuioceanu: Ethos

Izolate de relativismul temporalului, prin valoarea vădită a fiecăruia în parte, articolele dlui Al. Busuioceanu — adunate în în volumul cu titlul „Ethos” — se aşează dela sine în rândul cărţilor de care avem nevoie.

„Eseurile şi articolele, care urmează, au fost scrise între anii 1922 şi 1935 şi au apărut întâi în „Gândirea”, sau în alte reviste şi ziare, legate de curentul de idei, determinat în literatura noastră de această revistă”.

Sensul acestui „ethos”, deşi universal, este cât se poate de impregnat cu accentele ethosului naţional, a cărui lumină se revărsă şi peste hotarele lingvistice („Eminescu în italieneşte”).

Faţă de această revărsare dela interior către exterior, ne oprim pentru câţva timp, la reuşita prezentare a culmilor streine, în care are părţi, care pe viitor vor invita la consultare, mulţi ochi sătui de drumul steril al atâtor compartimentări de ideologie literară.

Paginile despre poetul american Walt Withman sunt — poate — cele mai bune pe care le avem în această direcţie, mai ales că tot dlui Busuioceanu îi aparţin rândurile, asupra aceluiaş poet apărute într'o carte veche prin anul 1922. (Nu micşorăm prin această nicidecum, valoarea „Portretelor lirice” ale dlui Ion Pillat, relativ la Walt Withman !)

„Pârvan gânditorul”, „Alegenor”, „Poetii Gândirii”, frânturi de geniu autohton, cristalizează acelaş fir analitic şi documentat, cu care ne-a obişnuit dl Busuioceanu în toată activitatea eseistică a dsale.

Ultimele două articole, care preced „Epilogul” volumului — „Un vizionar : Otokar Brezina” şi „Poezia de război : Arturo Maricati” deşi legate de perioada trecutului război mondial, prin corepondenţa svârcolirilor metafizice cu timpurile pe care le parcurgem vor pune multe semne de întrebare poeziei noastre contemporane, precum şi culturii postbelice, care se vor zămisi din involburările ex-tatice ale românismului biruitor.

„Poezia adevărată, poezia ac-lei clipe, trebuie să iasă, dintr'o astfel de conştiinţă unanimă, umul trăită, înăbuşită în resemnare şi în mortificarea individului, dar imens proiectată, ridicată până la puteri demiurgice, în desfăşurarea sângeroasă a mulţimilor în luptă”.

... şi poeţii noştri, care au ars pe rugul purificării prin eroism, în liniile războiului sfânt, au fiecare câte un „purgatoriu” de redat.

POMPILIU PARVULESCU

Cronica plastică

Sculptura lui Romul Ladea

Fără îndoială, sculptorul Romul Ladea reține atenția lumii artistice românești prin originalitatea formelor pe care le dă operelor sale și prin profunziunea concepțiilor sale. Romul Ladea, în sculptura sa, rezolvă problemele mari ale creației autoktone, cu posibilități, care au stârnit deopotrivă admirație și îndoieli. Admirata celor care năzuiesc spre un stil românesc, cel care să conțină toată splendoarea sufletului acestui neam, și îndoiala celor care nu cred în existența spiritualității autentice românești sau — după cum precizează dânsii — chiar dacă ar fi e mult prea „minoră“ ca să poată fi băgată în seamă. Apusul, apusul... numai în apus, visează creatorii noștri, care adesea sunt doctori la Sorbona.

Romul Ladea a fost și el prin apus, dar după toate semnele de până acum, de acolo n'a adus cu el nici un curent de artă. A învățat pe la Paris mai mult în muzee decât în școli ceea ce îi trebuia pentru orientarea personală asupra creației europene. Dar, întors acasă, a căutat filonul duhului românesc, în structura sufletului său de artist și în folklor. Puternica sa intuiție — artiștii mari sunt cu atât mai personali, cu cât posedă o mai adâncă intuiție asupra lumii și a firii omenești — a găsit în poporul din care face parte ceea ce mulți dintre talentații noștri artiști plastici nu au găsit: isvoarele simțirii românești.

De câteori nu și-o fi plecat urechea genului său ca să audă în adâncurile psihologiei românești gălgăitul multimilenar al genului național, să-l poată reda apoi în forme noi, pentru sculptura europeană, dar totată de vechi pe cât de ascunse au fost în conținutul spiritualității neamului nostru.

Ori încotro s'ar îndrepta creația sa, spre înduioșătorul suflet de mamă al româncei, spre majestuozitatea sau mai precis spre monumentalul suflet românesc transilvănean, în „Mama“ sau în „Hcria“, bunăoară, Romul Ladea găsește cuvântul de piatră al daltei sale, care povestește clar despre neamul acesta.

În încreionarea mea de acum, țin să subliniez o remarcă asupra căreia mă simt obligat să fiu cu toată luarea aminte: Romul Ladea lucrează neîntrerupt și pasionat la rezolvarea unui „Iovan Iorgovan“, acest prototip mitologic al creației po-

porane. Problemele psihologice pe care și le-a pus sunt multe. Rezolvarea lor, prin unicul mijloc pe care îl are sculptura, forma, stabilește înălțimea până la care se poate urca arta sa.

„Iovan Iorgvan“, așa cum îl găsim în faimoasa baladă populară, a cărei acțiune se desfășoară pe valea Cernei, se reliefează ca erou de epopee românească, nu prin lupta împotriva răului, întruchipat în baladă prin șarpe, ci tocmai prin faptul, că nu-i dă importanță acestui „rău“ iar elementul negativ se simte din capul locului inferior puterii mântuitoare a binelui,

Nu intenționăm să facem o analiză a baladei „Iovan Iorgvan“. Mărginindu-ne doar la expresia pe care i-o dă sculptorul Romul Ladea, stabilim că în atitudinea operei sale cuprinde toată psihologia țaranului român bănățean: mândru, stă pân pe sine, nu-și face titlu de glorie din vitejiile sale, ci trece repăsător peste „răul“ pe care puterea sufletului său îl învinge ca o consecință firească...

Creator de forme noi în sculptură, luându-și subiecte din spiritualitatea profund și nestricat românească, Romul Ladea, fiu al Carașului, străbate luminos drumurile sculpturii românești, care au un frumos început în chiar opera sa.

Grigore Bugarin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cronica muzicală

„Omul“ oratoriu de Filaret Barbu

Literatura muzicală românească s'a îmbogățit cu cel dintâiu oratoriu, opera compozitorului Filaret Barbu dela Lugoj, compus pe versurile poetului Constantin Miu-Lerca. Scris într'o manieră originală, dar păstrând cu sfințenie stilul străvechei noastre strane, oratorul „Omul“ constituie pentru lumea muzicală o dovadă în plus a valorii creatoare — pe care Banatul năzuește s'o dea culturii românești în formele desăvârșite ale artei.

S'ar putea spune despre noi, cum s'a afirmat adesea, că nu cunoaștem țărâmurul dragostei când e vorba să suținem ceea ce regiunea dăruiește culturii românești. Dar nu-i mai puțin adevărat că râvna regiunii noastre își justifică atitudinea prin dorul nemărginit de a fi cât mai utili neamului, de a-l sluji cât mai mult și mai perfect.

În materie de artă Banatul n'a excelat prin asimilarea formelor străine. El s'a impus prin cultul stilului autohton. În muzică exemplele abundă. În sculptură opera lui Romul Ladea este eloquentă; în arhitectură monumentală concepție realizată în bisericile lui Victor Vlad, stăpânește; în poezie, toată frământarea unei generații, cea de azi, se consumă pe rugul aceluiaș dor.

D. Filaret Barbu, credincios frumuseților găsite în albia neamului românesc din Banat, n'a conținut și n'a șovăit mai ales, să se situeze printre făuritorii de frumuseți românești la locul pretins de valoarea izvoarelor inspirației sale, să cuprindă cu puterea talentului său toată gama genurilor de creație muzicală. În piesele mai mici a dat un strălucit examen la concertele din țară și străinătate.

Oratorul „Omul“ a fost primit pentru prezentare de către ansamblul Operei Române din Cluj la Timișoara.

Faptul în sine vorbește suficient despre valoarea lucrării.

Nu mic este interesul publicului pentru cel dintâiu oratoriu pentru cor, soli și orchestră, reprezentat de către ansamblul Operei. Debutul d-lui Filaret Barbu, cu acest gen de muzică, este așteptat nu numai cu simpatia de care se bucură autorul, ci și cu dorința ca așteptările să fie încununuate de entuziasmul pe care îl poate stârni o operă frumoasă.

Grigore Bugarin

Cronica științifică

Necesitatea unui Institut de Biologia Națiunii

(Revista Transilvania—Sibiu)

Lucrarea Dlui Dr. A. Voina constituie subiectul unei comunicări făcute la Academia de științe, la 17 Decembrie 1941 și a cărei rezultat nu-l putem prevedea decât favorabil.

L-am expus aici pentru ca marel public să ia cunoștință despre aceasta, mai ales că are scopul să cointerezeze în problemele de etnobiologie pe toți românii, dar mai ales pe acei cari prin activitatea lor pot influența capitalul biologic al națiunii.

Nu vom putea învinge și situa alături de marile națiuni, decât promovând calitățile noastre biologice, moștenite dela doi strămoși puternici : Dacii și Romanii.

Voi expune rostul înființării și preocupările acestui institut așa cum a fost tratat în lucrarea Dlui Dr. A. Voina.

În urma desmembrării țărilor democratice, cari erau conglomerate de națiuni și prin trezirea conștiinței naționale, se ridică tot mai mult imperativul creerii statelor naționale în limita hotarelor firești. Aceasta cere însă, o luptă dărză față de concurența altor națiuni și care se câștigă numai printr'un număr cât mai mare de valori biologice.

Noi, românii, fiind așezați la o răscruce istorică, suntem nevoiți să ne controlăm și promovăm aceste valori. Poporul nostru, are calități biologice pretente nevalorificate, dar măcinate de cauze cari trebuie să înlăturate pentru a putea propăși potrivit acestor calități. Suntem un popor fertil, cu toate acestea, excedentul natural este inferior puterii de reproducere.

Cauzele cari reduc capitalul nostru biologic sunt nenumărate și chiar cunoscute. Este nevoie însă a fi cercetate printr'un plan de acțiune generală și unitară, cuprinzând toate funcțiunile biologice ale națiunii și căutarea de soluțiuni de remediere.

Cercetări amănunțite s'au făcut în ce privesc bogățiile geologice, zoologice și botanice ale pamântului românesc.

Limba românească a fost cercetată în cele mai subtile forme, fiind cuprinsă într'un Atlas lingvistic.

Istoria Românilor a reușit să lumineze cele mai obscure fapte a trecutului nostru.

Etnografia, folcloriștii, sociologii și statisticienii, la rândul lor, cercetează înfățișările poporului român, din toate punctele de vedere, ajungând la rezultate optime.

În ce privește însă cunoașterea națiunii ca ființă, entitate bio-

logică s'a făcut foarte puțin. Poporul român, vorbind aceeași limbă, având aceleași aspirații, fiind sub influența aceluiași împrejurări cosmice, formează o entitate biologică inseparabilă, cu morfologia, fiziologia și patologia sa proprie, deosebită de alte națiuni.

Ca și toate viețuitoarele, omul este supus acțiunii a o mulțime de factori externi ca mediul, climatul, solul alimentația, cari pot avea o influență mai mult sau mai puțin bună, producând modificări patologice ființei sale.

Aceste modificări patologice constituie preocuparea medicinei curative, ramură a biologiei aplicate, care studiază manifestările vitale în toată complexitatea ei.

Medicina curativă a luat un avânt foarte mare. Studiind însă mai mult individul a neglijat în parte socialul. Pentru capitalul românesc are o contribuție foarte folositoare. Singură însă, nu este suficientă. Este nevoie de colaborarea tuturor indivizilor și mai ales al aceluia cari se ocupă de educația tineretului, de sănătatea fizică și sufletească.

În acest scop, toți aceștia trebuie să fie pregătiți pentru a cunoaște bine constituția noastră etnobiologică. Trebuie creată o nouă mentalitate, care să prețuiască omul după valoarea sa biologică și nu după productibilitatea sa materială, punând familia în centrul preocupărilor sociale. Trebuie creată noțiunea de răspundere față de nevoile biologice ale națiunii.

Această mentalitate și răspundere se poate face printr'o educație sistematică, începând din școlile primare. Educația se va face de către învățători și profesori, începând cu educația sanitară, îmbrațisând toate domeniile de viață a națiunii.

Biologia națiunii, pentru a putea fi făcută cunoscută, trebuie să fie bine cercetată din punct de vedere științific. Deci, este nevoie a se crea și la noi, o instituție științifică, unde diferitele probleme etnobiologice să fie studiate amănunțit.

Inițierea unui asemenea institut a fost preconizată de către Dl Prof. I. Moldovan, conducătorul școlii de eugenie și biopolitică din (C)U). Propusă a fi o „Academie biopolitică” și apoi ca „Facultate de etnologie și biopolitică” care să desăvârșească „cunoașterea realității noastre etnice și studiul organizațiunii de stat”.

La noi, există instituții, cari studiază biologia umană, dar se ocupă numai de individul bolnav și nu de cel sănătos și de cauzele cari influențează sănătatea. Avem instituții de medicină curativă și preventivă, conduse de profesori a căror reputație a trecut granițele țării, dar nu avem institute unde să se cerceteze biologia și perfecționarea națiunii.

Ca și în patologia individuală, trebuie să se cunoască bine morfologia, fiziologia și patologia unității biologice a națiunii, pentru că numai așa se poate aplica cu efect terapeutic etnobiologia.

Studiul morfologiei națiunii se face de către institutele de biologia națiunii, după criterii bio-antropologice, având ca element hotărâtor factorul rasial. În ce privește compoziția noastră rasială, avem foarte puține date. Studii vechi în acest sens s'au făcut mai

mult de către antropologi streini, noi ne având decât un număr restrâns. Aceste constatări însă, fiind făcute pe elemente izolate, nu pot avea valoare pentru întreaga națiune.

Funcțiunile de viață (fiziologia) diferă dela o națiune la alta. Cuprinde fenomenele demografice și condițiile de viață. Date privitor la demografia cantitativă a poporului român sunt destule, în urma recensământelor din anii 1930 și 1941. Condițiile de viață însă a populației din mediul rural și urban și mai ales alimentația nu au fost prea mult cercetate. Deasemenea, studiul igienei personale, locuinței, muncii, odihnii și surmenajului este foarte lacunar, deși are o importanță mare căci ne poate explica anumite stări patologice.

Institutul de biologia națiunii, va trebui deci să se ocupe cu cercetarea tuturor problemelor cari privesc fiziologia cât și patologia națiunii. Studiind fiziologia va putea astfel explica diferite aspecte ale patologiei națiunii, determinate în mare parte și de starea culturală și de simțuri de solidaritate socială.

Mama și copilul fiind elementele esențiale ale națiunii, patologia cu privire la ei va forma studiul de căpetenie. Etnobiologia pentru ca să înlăture neajunsuri ce decurg pentru viitorul națiunii, depistează și previne factorii disgenici ereditari și câștigați, între cari și bolile sociale.

Institutul de biologia națiunii face nu numai cercetări etnobiologice ci servește și ca „așezământ de știință aplicabilă”, întocmai ca Institutul național de zootehnie, care pe lângă cercetări științifice face și educație și propagandă pentru creșterea, îmbunătățirea și apărarea sănătății animalelor.

Prin urmare Institutul de biologia națiunii se ocupă de indivizii constituiți în familie care este elementul fundamental al națiunii, sub toate aspectele. În acest scop se ocupă cu problemele privitor la „îndepărtarea dela procreație a elementelor care degradează patrimoniul biologic al națiunii și de selecționarea valorilor biologice pe căi intelectuale și procreative”.

Institutul are și un scop educativ și anume, va face educația etnobiologică a tuturor acelor cari prin activitatea lor, au mai mult sau mai puțin influență asupra capitalului biologic național. Aceștia sunt toți acei, cari aspiră la funcțiuni de conducere în culte, învățământ, sănătate, administrație publică, justiție, finanțe, industrie, comerț, artă și agricultură. Numai după ce vor cunoaște „structura, funcțiunile și suferințele națiunii”, vor putea fi folositori națiunii. Să fie toți obligați la audierea cursurilor de etnobiologie, paralel cu pregătirea lor profesională. În acest scop, e bine ca Institutul de biologia națiunii să funcționeze în Universități, în strânsă legătură cu facultățile respective.

Dr. HALMAGIANU-POPA

Insemnări

Expoziția retrospectivă a cărții, artei plastice și grafice din Banat

Din activitatea Asociației scriitorilor români bănățeni, remarcăm îndeosebi, expoziția retrospectivă a cărții, artei plastice și grafice din Banat, — organizată în Decembrie 1941.

Gândul nostru, în această direcție, se îndreaptă spre latura valorii creatoare a Banatului. În comparație cu manifestările altor neamuri conlocuitoare, Banatul și-a justificat prioritatea românească și în ceea ce privește creația spirituală, răspunzând stfel, oricăror însinuări de ori și ce natură ar fi, cu adevărul pus la vederea tuturor.

Nu insistăm asupra lipsurilor acestei expoziții pregătite în grabă și cu slabe mijloace materiale. Chiar incompletă, ea a vorbit hotărâto ! Dar insistăm asupra organizării unei atare expoziții, sprijinită de autorități, în care să se cuprindă tot ce are Banatul ca valoare spirituală.

Asociația scriitorilor români bănățeni, desubt președinția dlui ing. Virgil Birou, a făcut o faptă românească demnă și cu răsunet de lungă durată.

*

Revista „LUCEAFĂRUL ASTREI BĂNĂȚENE” după o întreprindere silită de împrejurări, își continuă apariția. Ne vom sărgui ca ea număr de număr să fim la datorie, în primele linii de luptă, pentru afirmarea românității bănățene.

„Astra Bănățeană” își deschide larg și cu toată bunăvoința porțile sale talentelor veritabile ale Banatului, așa cum s'a manifestat și până acum. Nu avem înaintea ochilor noștri decât marea și eternă poruncă : promovarea spiritualității românești, în general și a spiritualității românești din Banat în special.

Prin revista „Luceafărul Astei Bănățene” dorim să întindem puntea de trecere a creației românești din Banat în conștiința și cultura românească de pe întreg cuprinsul țării.

În tot ceea ce privește redacția revistei „Luceafărul Astei Bănățene” se v adresa dlui Grigore Bugarin.

Partea oficială

Raportul general

de activitatea „ASTREI BĂNĂȚENE” pe anul 1940/1941.

Anul de activitate 1940—41 a început într'o atmosferă apăsătoare. Imediat după Adunarea Generală din 7 Iulie 1940, am pierdut Basarabia și Bucovina de Nord, iar în Septembrie am pierdut o parte din Ardeal.

În această atmosferă, luminată numai când și când de câte o licărire, unica nădejde a noastră a rămas în înțelepciunea Conducătorului Statului.

În astfel de împrejurări „ASTRA BĂNĂȚEANĂ” a fost silită să-și restrângă activitatea din anii trecuți. Dar oricât de stânjenită „Astra Bănățeană” a căutat să satisfacă tot ce i-a stat în putință.

I. EDITURA „ASTREI BĂNĂȚENE”

În Editura „Astrei Bănățene” au fost publicate în cursul anului precedent, cu cheltuelile editurii două lucrări de valoare pentru cultura Banatului :

1. „Oameni și lucruri din Caraș” de inginer Virgil Birou.
 2. „Literatură bănățeană până la Unire” de Dumitru I. Suciș.
- Alte manuscrise au fost amânate pentru timpuri mai prielnice.

II. REVISTA „LUCEAFĂRUL”

Revista „LUCEAFĂRUL” a continuat să apară câtva timp în redacția sa reorganizată. Însă din cauza apatiei tocmai a aceloră, pentru cari s'a făcut reorganizarea, revista momentan stagnează. Recent a fost trecută în îngrijirea Secretariatului, respective a D-lui Grigore Bugariu, ajutor de secretar.

III. GAZETA „LUMINĂTORUL”

Credincioasă tradiției „Astrei” Centrale, de a satisface și nevoile sufletești ale țărânimii, „Astra Bănățeană” a înțeles să-și îndeplinească această datorie, punând la dispoziția sătenilor bănățeni o gazetă redactată anume pentru ei.

Din cauza evenimentelor ce s'au succedat, gazeta a trebuit să-și suspende apariția.

IV. ZIARUL „DACIA”

Ziarul „Dacia”, ce apare și acuma sub egida „Astrei Bănățene”, a luat naștere din necesități binecunoscute tuturor. S'a simțit nevoia unui cotidian obiectiv și neincadrat în nici o politică, un ziar de ideologie curat românească aci, în Metropola Banatului, care să ridice și prestigiul ziaristului român din Timișoara, față de atâți zia-riști minoritari. Astfel a apărut ziarul „Dacia” până către mijlocul lunei Octomvrie 1940, când a trebuit să-și închidă coloanele ca apoi să reapară în luna Aprilie 1941, la însăși dorința Onoratului Minister al Propagandei Naționale. Faptul că i s'a cerut „Astrei Bănățene” patronajul ziarului „Dacia”, constituie o dovadă de apreciere a demnității, a afirmării conștiinței naționale și a nevoii de a ridica nivelul presei românești în acest colț de țară.

De fapt ziarul „Dacia” și-a păstrat întotdeauna conduita sa așezată pe planul intereselor naționale, culturale și creștinești, evitând orice chestiuni personale.

Față de evenimentele mari din primăvara și vara anului 1941 ziarul „Dacia” și-a îndeplinit misiunea în cadrele posibilităților de libertate admisă de cenzură. A ținut la curent publicul cu problemele teritoriilor liberate de sub stăpânirea jugoslavă: Timocul și Banatul fost sârlesc, lămurind toate problemele etnice, economice și culturale ale acestor două ținuturi.

Cu toate greutateile întâmpinate ziarul „Dacia” continuă să apară păstrându-și conduita nepartinitoare și desinteresată.

V. „ASTRA BĂNĂȚEANĂ” PESTE HOTARE

„Astra Bănățeană” a întreținut și anul acesta legăturile cu frații noștri din fosta Iugoslavie. Mai mult ca oricare instituțiune ea a fost prezentă la datoria sa de acolo.

A menținut contactul permanent cu membrii ei din fostul Regat iugoslav, a pregătit echipele de propagandă care urmau să se deplaseze în cele două provincii: Timocul și Banatul fost iugoslav, a votat 100.000 Lei pentru tipărirea și cumpărarea cărților și broșurilor necesare propagandei pentru pregătirea sufletească a fraților noștri în vederea momentului, când se vor putea și ei bucura ca și noi, precum și pentru deplasarea echipelor de propagandă.

„Astra Bănățeană” regretă că aceste pregătiri n'au putut fi transformate în fapte din cauza evenimentelor cari au intervenit la granița noastră de la Răsărit.

VI. CONFERINȚELE „ASTREI BĂNĂȚENE”

În cadrul ciclului de conferințe publice, organizate de către Asociațiile culturale din Timișoara, împreună cu conducerea Muni-

ciplului, ținute în sala festivă a Liceului Comercial din localitate, „Astra Bănățeană” și-a dat contribuția cu următoarele conferințe :

a) Dl prof. univ. Dr. Alex. Borza: Alba Iulia—Apulum în timpul stăpânirii romane, la 5 I. 1941.

b) Dl. prof. univ. Petre Sergescu: Din viața matematicii românești. la 13 III. 1941.

c) Dl protopop Dr. Ștefan Coroianu : Lupta între popoare pentru întâietatea culturală, la 23 III. 1941.

d) Dl profesor secundar : Traian Topliceanu: Educația tinerețului, la 3 IV. 1941.

e) Dl inginer Andrei Mălăiescu: Noul posibilități de utilizare a timpului ca materie primă în industrie, la 6 IV. 1941.

Restul de conferințe pregătite n’au putut fi ținute din cauza dispozițiilor legale din luna Aprilie 1941.

VII. DIFUZAREA DE BROȘURI

„Astra Bănățeană” a difuzat prin despărțămintele sale până la cele mai umile cătune mii de broșuri, primite de la Ministerul Propagandei Naționale, făcând cunoscute probleme mari și actuale ale neamului, atât știutorilor, cât și neștiutorilor de carte, cari la întrunirile Cercurilor și Căminurilor culturale au putut primi încredere în stăpânire și în armata glorioasă a noastră. Prin această asociația noastră a contribuit în timpurile grele de azi la întărirea conștiinței civice, sociale și naționale.

VIII. BIBLIOTECI PENRU SPITALURILE MILITARE DIN BANAT

„Astra Bănățeană” n’a precupețit nici o jertfă și a fost întâia la îndeplinirea datoriei sale spirituale de a se îngriji de hrana sufletească a soldaților noștri răniți. Ea a contribuit la alinarea durerilor și la înălțarea spirituală a ofițerilor, subofițerilor și soldaților răniți sau bolnavi din cele 10 spitale militare din orașele Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Orșova, Arad și Turnu-Severin, trimițându-le până acum 1568 cărți și broșuri imediat după înființarea acestor spitale.

Din adresele primite de la domnia comandanți ai acestor spitale se desprinde o justă și măgulitoare apreciere a acestui dar, la aparență modest, în realitate însă tot atât de necesar răniților ca și hrana trupească.

Răniții prezenți și viitori din aceste spitale au găsit și vor găsi mângăierea și alinarea durerilor lor în aceste cărți potrivite nevoilor lor sufletești.

IX. ACTIVITATEA DESPĂRTĂMINTELOR

Importanța Asociației „ASTRA” și implicit și a „Astei Bănățene”, a fost și mai ales va fi tot mai mare pe teren, la despărțăminte, căminurile și cercurile culturale de țară, unde zac rezervele nesecate ale neamului nostru.

În această privință dacă centrul nostru a răbdat toate greutățile și neplăcerile cu resemnare și tăcere, păstrându-și conduita de demnitate și conștiința curată a unei munci pur idealiste, altruiste și nerăsplătite de nimeni: unele despărțăminte n’au răspuns la apelul timpului, ce ne cere tuturor a o muncă solidară românească și creștinească, o abnegație desăvârșită, o abandonare a sensibilității personale și o identificare complectă cu marile interese ale neamului.

Din cele 20 de despărțăminte și o secție antialcoolică ale „Astei Bănățene” abia 8 și-au ținut de datoria lor ca să-și înainteze rapoartele de activitate pe anul expirat 1940—41.

Centrul este în perfecta cunoaștere a greutăților întâmpinate în cursul anului precedent, în desfășurarea activității lor.

De aceea cu atât mai mult știe aprecia modesta, dar binevoitoarea și frumoasa activitate a acelor, care au lucrat și ne-au raportat activitatea lor, precum speră că și acele secții și despărțăminte cari n’au trimis rapoarte, își vor fi făcând și își vor face datoria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Despărțământul Central. Despărțământul Central înregistrează 38 conferințe la țară și 3 la Timișoara. Aceste conferințe se datorese toate corpului didactic și clerului, ele au fost ținute în cadrele celor 34 serbări cu program artistic național și educativ, pregătit tot de către membrii corpului didactic cu elevii și cu corurile țărănești. Doar una la Timișoara a fost pregătită și ținută de către Școala Normală din Timișoara.

2. Despărțământul Caransebeș are la activitatea sa 11 conferințe, ținute în Caransebeș și 18 la sate, ținute toate de către aceeași membri ai corpului didactic secundar din Caransebeș.

Despărțământul dispune de Cooperativa „Frăția”, înființată la 27 I. 1941, cu un capital de 270.000 Lei, din veniturile căruia a sprijinit Căminul cultural, a plasat refugiații, a înființat o colonie de 100 refugiați (copii), a consolidat cercurile culturale din Obreja și Borlova, a contribuit la combaterea mortalității infantile și a tuberculozei ei.

3. Despărțământul Moldova Nouă. Prin faptul că acest despărțământ e condus de către dl prim-pretor Mihai Grivei, care are posibilitatea și datoria de a se deplasa pe teren, a fost organizat și dirijat rațional spre activități multiple și corespunzătoare nevoilor timpului. Amintim câteva din ele :

Despărțământul a donat 700 de pachete soldaților a plasat soldații, au fost în trecere pe acolo, a întreținut 3 cantine școlare dând hrană la 75 copii săraci, posedă 3 aparate de radio, unde se fac audiții în cadrele Cercurilor culturale și unde se fac și ședințe

de lectură și se împart cărți țăranilor, au ajutat familiilor celor mobilizați cu lucru la câmp, cu porumb, cu furaje, iar familiilor sărace le-au distribuit haine.

Pentru această activitate de asistență socială, despărțământul merită laudă. Despărțământul înregistrează încă 27 conferințe și 27 serbări.

Despărțământul Ciacova a dat armatei 3 kg. lână spălată, 6 m. pânză și 2 pieptare, precum și 282 cărți legate pentru spitalele militare de soldați răniți.

Despărțământul Lugoj a activat mai mult la centru prin conferințe și șezători artistice. Au fost organizate 8 conferințe și 8 șezători. Iar dl președinte al despărțământului, Dr. Aurel Peteanu, a reprezentat „Astra Bănățeană” la comemorarea de o sută de ani dela moartea poetului german Nicolae Lenau, la Lenauheim, în ziua de 6 August 1940.

Despărțământul Orșova a raportat că n'a putut activa din cauza împrejurărilor.

Despărțământul Lipova a raportat că dl Sever Bocu, a ținut o conferință la Lipova.

Despărțământul Oravița cu 92 Cercuri culturale a distribuit 2 biblioteci la 2 cercuri culturale. Are în total 42 biblioteci, iar biblioteca centrală dispune de 2500 volume de cărți. Are abonate 6 reviste, dintre cari 1 străină.

Centrul Cultural și Artistic din Șoșdea de sub conducerea țăranului Nicolae Peia, a continuat activitatea, deplasându-se și anul precedent în turnee pe la țară. În 1941 n'a mai putut activa din motivul că membrii cercului au fost mobilizați.

Secția antialcoolică și Secția Temperanței, fuzionate sub conducerea dlui Ciucur au activat foarte frumos și anul precedent, combatând flagelul alcoolismului.

În total cele 8 despărțăminte care au raportat au ținut 84 conferințe și 91 serbări cu program artistic.

Nu știm cum au activat celelalte despărțăminte care nu și-au înaintat rapoartele, cu toate că au fost solicitate de mai multe ori.

Ne-a fost anunțată încetarea din viață a următorilor membri mai marcați:

Din Despărțământul **Caransebeș**: 1) Dr. Petru Barbu, fostul director al Academiei Teologice din Caransebeș. 2) Inginer Petru Fotoc, Insp. General al Comunității de avere. 3) Gheorghe Bona, vicepreședinte al Soc. Rom. de cântări din Caransebeș. 4) Teodor Dragomir, fost pres. al Căminului cultural din Caransebeș.

Din Despărțământul **Lugoj**: 1) Protopopul Ioan Țiuera din Lugoj. 2) Poeta Mia Cerna din Lugoj. 3) Prof. Dr. Vasile Lohan. 4) Pictorul și prof. Virgil Simionescu, din Lugoj.

Cuțremurați și sdrobiți sufletește la începutul activității anului expirat, mângâiați numai de câteva momente limpezi în cursul lui, dar cu încrederea neclintită în înțelepciunea M. S. Regelui Mihai I. și a Conducătorului Statului și în vitejia și izbânda glorioasei noastre armate, încheiem anul de activitate, redusă din cauza împrejură-

rilor cu nădejdea că Bunul Dumnezeu ne-a încercat pentru multele noastre întrelăsări, dar ne-a dat și mângăierea și satisfacția de a trăi cele mai glorioase fapte ale Neamului nostru și ne va răsplăti jertfele mari aduse pe altarul Patriei și al Creștinismului prin reîntregirea totală a Neamului nostru și a hotarelor, precum și prin o consolidare internă.

Dea Bunul Dumnezeu ca Tânărul, dar Gloriosul Nostru Rege, Mihai I. și bărbatul providențial, care este Mareșalul Ion Antonescu, să fie tot așa de norocoși în opera de refacere internă a Statului, pe cât de glorioși au fost, sunt și vor fi pe câmpurile de luptă.

Iar „Astra Bănățeană”, fiica „Astrei” mari, să-și lege numele de veșnicia Neamului Românesc de pe meleagurile acestea întregite.

Președinte,

SABIN EVUȚIAN

Secretar

Prof. NIC. JUCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUCEAFĂRUL

REVISTA ASTREI BĂNĂȚENE

Inscris în registrul publicațiilor periodice
a Trib. Timiș No. 82.

APARE SUBT ÎNGRI-
JIREA UNUI COMITET

REDACTOR: **GRIGORE BUGARIN**

REDAȚIA: Bulevardul Alba Iulia 2 (Palatul Cultural) Timișoara

ADMINISTRAȚIA: Bulevardul Diaconovici Loga 1 Timișoara

ABONAMENTE:

Pentru particulari	250 lei
Pentru cercuri culturale și școli primare . .	250 lei
Pentru despărțăminte și școli secundare . .	400 lei
Pentru autorități și instituții	500 lei
Abonamente de sprijin	1000 lei

EXEMPLARUL 25 LEI